

**S. ŠELUCHYN** PROF. UKRAJINSKÉ VOLNÉ UNIVERSITY V PRAZE  
A BÝVALÝ ČLEN KRAJSKÉHO SOUDU V ODĚSE

# **Německá kolonisace na Ukrajině** *(Drang nach Osten)*

PŘELOŽIL A UPRAVIL **J. ČERNICYN**

---

**PRAHA 1938**

**NÁKLADEM N. VESELÉ, PRAHA**

## *Předmluva překladatele*

President-Osvoboditel T. G. Masaryk již před světovou válkou upozorňoval českou veřejnost na nebezpečí německého Drang nach Osten. Tyto výbojné plány Němců směřují k tomu, aby si Němci prorazili cestu dunajskou pávní na Balkán, k Černému moři a odtud do Malé Asie na Bagdad a do Indie. Po cestě se měli zmocnit všech zemí, které na této jejich cestě leží. President Masaryk nevěděl však skoro nic o činnosti Němců v bývalé Ruské Říši, kde jejich působištěm byla černomořská Ukrajina. O tomto před válkou a na začátku války psal bývalý státní návladní v Oděse, nyní profesor Ukrajinské Volné University v Praze S. P. Šeluchyn, který měl přístup k archívům a pozoroval Němce-kolonisty velmi blízko. Varoval roku 1914 ruskou a ukrajinskou veřejnost před nebezpečím, které hrozilo jedné z velkých slovanských národností.

Německá činnost se opírala o pomoc ruské administrace a vysokých kruhů, rovněž i ruské liberální a konservativní politické strany: o Svaz Ruského Národa a o Oktjabristy (mezi nimiž bylo mnoho ruských Němců), s Rodzjankém v čele, o Kadety (mezi nimiž byl Němec Petr Bernhardtovič Struve, otevřený nepřítel Ukrajinců), o Neoslávisty (s jejich Oděským orgánem Russkaja Rječ), o Ruské Nacionalisty (s jejich orgány Kijevljanin a Kijev a pp. Florinským, Kulakovským a Savenkem) atd.

Prof. Šeluchyn nebyl tehdy obeznámen s pracemi presidenta Masaryka, látkou pro něj byly soudní a notářské zápisy, údaje zemské statistiky, referáty zemských agronomů a jiných pracovníků, jakož i ruské zákonodárství počínaje od XVIII st. Jedna z knížek, pod názvem »Německá kolonisace na jihu Ruska«, byla sestavena p. Šeluchynem z jeho referátů, které četl v Juridičeskom obščestvě při Impěatorskom Universitě Sv. Vladimíra v Kijevě a v Istoriko-Filologičeskom obščestvě při Impěatorskom Novorossijskom Universitě v Oděse. Tehdy byla tato kniha vydána r. 1914 a skoro celý náklad byl skoupen Němci a zničen. Jen několik exemplářů se uchovalo, jeden z nich se mi podařilo nalézt a prostudovati. Nyní s laskavým svolením autorovým si dovoluji seznámiti veřejnost s touto zajímavou knihou, která ukazuje, že německý výboj nevznikl nyní, nýbrž, že byl již dávno a systematicky prováděn.

Němci, které ruská vláda dovezla z Německa a usadila v Příčernomořské Ukrajině, obdrželi bezplatně pozemky v takovém množství, že místní ukrajinské obyvatelstvo nemohlo s nimi hospodářsky soutěžit. Mimo toho měli mnoho výhod, kterých Ukrajinci a Rusové neměli. Brzy zbohatli a počali skupovat pozemky ukrajinské a ruské šlechty a sedláků. Ukrajinci chudli a stávali se otroky Němců-kolonistů. Když část ruské a ukrajinské veřejnosti upozorovala hrozící Slovanstvu nebezpečí, když i ruští vládní činitelé si uvědomili, že se má omezit rozvoj Germanismu v Ruské Říši a když se začala činit opatření, aby se Němci nerozvíjeli na úkor ostatního obyvatelstva Říše, zahájili Němci protiakci a zmobilisovali své příznivce z kruhů společenských a politických. Dokonce i Německá Říše zasáhla do tohoto boje prostřednictvím svého velvyslance v Rusku. Ostatně Němci-kolonisté byli již dávno podporováni z Německa jak finančně tak i mravně a politicky.

Jak žili ruští Němci, zda přinesli očekávaný od nich prospěch místnímu obyvatelstvu a Ruské Říši? O těchto otázkách pojednává nově upravené a přizpůsobené dnešní době české vydání knihy p. prof. Šeluchyna.

Překladatel prosí o shovívavé přijetí této práce českou veřejností, neboť jest to jeho první práce toho druhu, pročez asi bude mít mnoho nedostatků.



## ***Kapitola I.***

Chci předložit pozornosti čtenářů otázku velikého státního a hospodářského významu — otázku německé kolonisace na ukrajinských zemích, ohroživší existenci veliké slovanské národnosti. Důležitost této otázky nevznikla teď ani na začátku světové války, nýbrž daleko dříve — v době, kdy Němci se začali plánovitě a intenzivně usazovati na černomořských ukrajinských zemích. Věnovali hlavní pozornost především strategickým bodům. Bohužel tehdy v ruské a ukrajinské veřejnosti natolik scházelo pochopení důležitosti této otázky, že ruská vláda neprováděla žádných důkladných opatření k odvrácení nebezpečí a naopak pomáhala Němcům a omezovala se na bezvýznamná místní nařízení až do r. 1914. Teprve tehdy po výpadu Německa proti Rusku a vyhlášení Germanismem války Slovanstvu, ruské ministerstvo spravedlnosti vypracovalo návrh zákona o radikálních opatřeních proti uchvácení půdy v Chersonské gubernii do německých rukou, neboť toto uchvácení se stalo viditelným nebezpečím pro ukrajinské obyvatelstvo a pro ruský stát. Tento návrh nebyl ještě prozkoumán ministerskou radou, avšak byl již dán na vědomost veřejnosti a okamžitě se setkal s protiagitací v různých kolách, vrstvách a sférách. Noviny přinesly zprávy, že při projednávání návrhu očekává se vášnivá debata, jelikož mnohé vlivné osoby žádaly jednotlivé ministry, aby se přičinili o zmírnění opatření, neb alespoň o odložení doby nabytí platnosti navrhovaného zákona. (Oděsskij Listok 21. listopadu 1914).

Němci vždy prováděli všechna opatření, nevybírajíce v prostředcích, aby odvrátili pozornost veřejnosti od nebezpečí uchvácení pozemkového fondu do německých rukou a snažiti se, aby toto nebezpečí vypadalo jinak, než jakým bylo ve skutečnosti. Předstírali, že se chovají jako ruští vlastenci a vůbec zastírali před veřejností skutečnost, že hromadí půdu do svých rukou a tak vládnou nad původním ukrajinským obyvatelstvem. Mnohé veřejné a vládní instituce dbaly velmi málo, nebo nedbaly vůbec o zamezení tohoto zjevu, mnohé naopak přímo pomáhaly vzrůstu a zesílení německého živlu. Tak na příklad do-  
datek 3 ke čl. 698, X. sv. Ič., sbírky zákonů, o omezení němec-

kého vlastnictví půdy na Volyni, vznikl teprve v r. 1895, když Němci již soustředili ve svých rukou sta tisíců děsjatin, značně oslabivše pozemkový fond místního obyvatelstva. Půda dostavší se jednou do německých rukou, již je neopustila. Tento zákon platil jen pro Volyňskou gub. a nevztahoval se na jiná důležitá místa, jako na Besarabii a Chersonskou gub., kde množství půdy v německých rukou přesahuje 2,000.000 děsjatin. Proto v těchto místech zůstala úplná svoboda. Některé komise pro rozdělování půdy — dokonce pomáhaly bohatým Němcům nabývatí půdu ze státních pozemkových fondů v Jumaševském a Běljarském pozemkovém revíru. Tak zbavovali místní drobné zemědělce možnosti koupě těchto úseků. Roku 1909 tyto pozemky se dostaly do rukou bohatých Němců, pomocí Selské Pozemkové Banky a Komise pro rozdělování půdy. Když obyvatelstvo sousední obce Vizirky objevilo, že Němci se zmocnili těchto úseků podvodnou cestou, vzbouřilo se. Z ohledu na zákonem ustanovené normy pro takovou koupi, Němci užívali různých nekalých způsobů: kupovali půdu nejen pro sebe a členy své rodiny a osoby pochybné státní příslušnosti, ale i pro osoby trvale usazené ve Spojených Státech Severoamerických a jinde, takže okolní ukrajinské obyvatelstvo-sedláci byli zbaveni možnosti tyto pozemky koupiti. Spory prošly všechny příslušné instance a skončily soudním usnesením učiniti opatření, podmíněná termínovými smlouvami, jelikož bylo uznáno, (a to bylo jednou z největších chyb), že Němci jsou rovněž sedláky a že tyto spory mají ráz čistě civilní, soukromo-právní, — a že se vládní komise zabývala v tomto případě záležitostí soukromo-právní, nikoliv státní.

Uvedu tento případ: když roku 1912 člen Chersonského gub. Zemstva (zemské samosprávy), gen. Kardinalovskij začal mluvit na Zemském Sjezdu proti zvětšení německého zeměvlastnictví na úkor místního ukrajinského obyvatelstva, narazila jeho řeč na hrobové mlčení Sjezdu, který se postavil odmítavě k této vážné otázce, jakoby to nebyl Zemský Sjezd, povinný pečovatí o dobro a zájmy tohoto obyvatelstva.

Co se týče jejich skutečného chování, cílů, záměrů a plánovitého uchvácení do svých rukou celých teritorií, snažili se Němci vždy, aby vytvořili v očích ruské a ukrajinské veřejnosti jakousi aberaci, nešťítíce se žádných prostředků a vyplácje značné sumy ruskému »patriotickému« tisku (fakta o tom později), v důsledku čehož rozšíření německé kolonisace u nás se pokládalo za dobro pro Ukrajinu a pro Rusko vůbec, a proto se prokazovaly Germanismu mnohé služby. Když vypukla válka, veřejnost nejen uviděla ale i pocítila důležitost otázky, která se stala pro



mnohé lidi modní a četné osoby byly nuceny rázně změnit své stanovisko k Němcům a všelijak se vykrucovati, ospravedlňující své dřívější »patriotické« chování.

Na štěstí jsem prost těchto hříchů a mohu mluvit směle, klidně a objektivně. Pro mne otázka německé kolonisace nebyla novinkou, ani modou, nýbrž otázkou obrovské státní, veřejné i hospodářské důležitosti.

Zabývám se jí od roku 1912, kdy ministerstvo spravedlnosti vyžádalo si od státního zastupitelství dodání potřebných údajů ohledně německé kolonisace ze všech okresů; musel jsem, jako pomocník státního zástupce, zvláště projezditi Oděský okres, který, jak jsem zjistil, jest na každém kroku obsazen Němci. To, co jsem spatřil, nepřestalo mne zajímat a vyvolalo ve mně snahu seznámiti se blíže s německou kolonizací, jak z pramenů literárních a soudních spisů, tak i pomocí přímého pozorování, při služebních cestách, jako člena soudního dvora a úředníka pro revisní agendu civilních pří. Znáám velice dobře rolnický život, neboť jsem vyrostl v rolnickém živlu a jsem obeznámen se zemědělskou prací a venkovským obyvatelstvem. Všechna svá pozorování jsem promýšlel, porovnával a rozděloval na skupiny ve své pracovně. Hromadíci se materiál a studie stvrzovaly, kdysi podotknutý mnou, v mém referátě státního zástupce, negativní význam německé kolonisace pro Ukrajinu a její obyvatelstvo. Vyslovil jsem tento svůj názor veřejně několikráte, jak ústně, tak i písemně, natisknuv řadu článků a vydav dvě brožury, z nichž poslední před válkou vyšla v roce 1912 pod názvem »Zákon ze dne 14. června a zemědělci-kolonisté«.

Otázka tedy nebyla pro mne již na začátku světové války žádnou novinkou. Jelikož obraz německé kolonisace, přes značnou plochovou rozlohu, jeví se více méně jednotvárným způsobem, můžeme podle jeho jednotlivé části souditi o celku. Proto se omezím ve své práci jen na nejlépe mnou prostudovaný kraj Chersonskou gub., jejíž srdce Oděsa byla dne 16. října 1914 ostřelována s moře Němci, mluvícími perfektně rusky. Tento kraj znám nejlépe, jak ze studia látky písemné, tak i z přímého pozorování, proto budu se snažiti mluvit fakty.

Myslím, že s otázkou německé kolonisace musí býti seznámena nejširší kola slovanské veřejnosti, jelikož nebezpečí, které hrozilo ukrajinskému národu, se může opakovati i vůči Slovanům a mnozí lidé z nevědomosti prokazují Slovanstvu velmi špatné služby, jako to činili mnozí vůdcové ruských politických stran, pomáhající německým kolonistům na úkor ukrajinského obyvatelstva. Německou kolonizaci nelze izolovati od dějin Ruské Říše a života obyvatelstva jednotlivých její částí. Německá

kolonisace jest těsně spojena s nimi ve svých počátcích, rozvoji, existenci a budoucích osudech všech národů, které skládají obyvatelstvo Ruska.

Proto budu nucen mluvit nejen o Němcích, ale trochu odchýlit se stranou. Tato úchylka mi dá možnost široce obejmouti otázku objasniti význam kolonisace a pochopiti důležité body a podstatné následky. Obraz bez pozadí, — bez osvětlení a perspektivy není obrazem, nýbrž jen nejasnou a mlhavou mazanicí.

## *Kapitola II.*

Když byste projížděli před válkou Chersonskou gubernii zvláště černomořským pobřežím a sousedícími s ním okresy Oděským, Tiraspolským a Ananjevským, jistě byste si povšimli neobyčejného rozdílu mezi rozházenými na jednotvárné planině jednotlivými osadami, jejich zařízením, budovami a obyvateli.

Hle — celá vesnice se skládá z tu a tam rozházených, napolo zbořených zemljanek (primitivní chýše, skládající se z vykopané jámy v zemi, kryté hlínou a větve), špinavých, nízkých, pochmurných a vrossích do země. Místní obyvatelstvo je nazývá hadjučniky (hadjuka neb rusky gadjuka-zmije). Kolem dokola není jediné, lidskou rukou zasazené rostliny. Zdi a střechy těchto chýší jsou zrobeny z hlíny a hnoje, slámy a kamení a t. d., dřeva jest použito jen tam, kde toho jest nevyhnutelně třeba, dvě, tři okénka zalepená na místo skla papírem. Dvěře zhotovené z několika prken, jsou pokřivené, s velkými skulinami, v šířce jednoho palce. Ani nelze uvěřiti, že by zde bydleli lidé. Všechna tato obydlí nepatří jejich obyvatelům, nýbrž majitelům půdy, kterou tito ubožáci najímají a obdělávají, proto hospodyně jen před Velikonocemi poněkud upravují jejich zevnějšek, více než nevzhledný. Obyvatelé platící za každou píď půdy, které používali, nemohli zasaditi ani květinu bezplatně.

Uvnitř chýše, její celou čtvrtinu zaujímá naskrz pročouzená kurajem (nízké bodlákovité křovisko, rostoucí v černomořských stepích, sloužící místnímu chudému obyvatelstvu za palivo) a hnojovými cihličkami, (t zv. kizeky, t. j. hnůj smíšený se slámcu, rovněž sloužící za palivo), pec šířící těžký zápach. Po celý rok jest zde vlhko, tma, těžký a nezdravý vzduch. Celý ostatní prostor jest vyplněn různým ubohým náradím. Ku podivu vnitřek chýše jest čistý. V tom se projevuje národní rys hospodyně-Ukrajinky. Peněz na tuto čistotu není třeba, jen pilných rukou a vrozeného vkusu.

Vedle chýše tu a tam stojí hospodářské budovy: maličký chlívek ze shnilé slámy, kuraje, hlíny a kamení a několika kúlů — docela jako hromádka hnoje, s malými dvířky. Vedle podobná stáj pro koně a krávy. Vůz, pluh, a brána, jakož i jiný zemědělský inventář se povaluje na zemi, neboť není místa, kam by byl uložen.



Vedle zemljanek leží trochu shnilé slámy, seno vůbec není viděti. V sýpkách, umístěných obyčejně v předsíni, jest trochu zrní. Ráno a večer, když se zatápí, není možno projíti takovou vesnicí, neboť ostrý palčivý, valící se po zemi dým kuraje a kizeků štípe oči, vymačkává slzy a zastavuje dech.

Tak žili od nepaměti děsjatinščíci (povinní odváděti majiteli půdy desetinu úrody), měšťané, aktoví sedláci, nebo-li jak sami sebe nazývají »vypchanci« (vysrčenci, odstrčenci). Jsou to Ukrajinci, skládající jednu z největších částí Slovanstva, náležející k národnosti, která se zde první trvale usadila, zalila tuto zem svojí krví a zasila svými kostmi a přičinila se o to, že černomořské pobřeží náleží Rusku.

Tito lidé znali lepší časy, když půda náležela ukrajinským a ruským velkostatkářům-šlechticům a když mohli od nich spachtovati půdy, co chtěli. Nyní chodí jako stíny vedle svých hadjučníků, zamračení, sklíčení bidou, bledí, a otrhaní, jako žebráci. Všichni, jak bývalí panští poddaní, tak i ti, kteří jimi nikdy nebyli, stali se hospodářskými otroky německých kolonistů. Takových zemědělců, nacházejících se v úplném hospodářském podmanění, bylo v Chersonské gub. 2,000.000 osob.

Trochu dále jste mohli nalézt jinou vesnici, též ukrajinskou, zde byly již ulice a dvory. Nizoučké, maličké chaloupky, kde není dřeva, i zemljanky neb rákosové chýše, kde jest rákos, hliněné chýše a kde jest měkký kámen i kamená stavení, — vše jest úhledné, s komíny a prostě omalovanými okenicemi, pečlivě omítnuté a oplocené. To jsou vlastní chalupy a dvory sedláků. Vedle chaloupek vidíme květinové zahrádky, někde i dva-tři stromky. Najdeme zde i některá hospodářská stavení a krmník pro vepře. Vše jest maličké, ubohé, slepené ze všeličehos, avšak zde v porovnání s hadjučníky, jest ráj a blahobyť. Ve světnici jest rovněž čistota, neboť i zde hospodyně jest Ukrajinka, jako i v hadjučníku a pojmy, zvyky, obyčeje a vkus utvořivší se během staletí, jsou stejné.

V těchto vesnicích žili bývalí panští neb státní sedláci, byli též velice chudí a potřební, avšak byli majiteli, ač něvelikých, pozemků. Dokud jejich podíly, 3—5 děs. nebyly rozděleny a dokud mohli lehce spachtovati nebo koupiti půdu, žili lépe. Byli však bohatší než měšťané-děsjatinščíci, vyhlíželi lépe a nebyli tak otrhaní a sklíčení. Měli aspoň jakýsi majetek a nenacházeli se v takovém otroctví, jako měšťané.

O něco dále vidíme již z dále vysokou kamenou budovu s vysokou špicí neb věží a křížem. Jest tu buď luteránský nebo katolický kostel. Přijíždíme. Po obou stranách široké ulice stojí dvě řady vysokých kamených domů s taškovými střechami, velikými okny a ozdobenými okenicemi. Postranní ulice jsou jen poněkud užší. Všechno jest osazeno stromovím, všude jsou beto-

nované studny, pečlivě třebaže jednotvárně natřené kamené zdě. Jsou zde i dvoupatrové budovy: továrny s vysokými komíny, parní mlýny, továrny na krytinu atd. Veliká budova obecního úřadu, chudobinec a škola, jejíž velikost by mohlo záviděti i mnohé město. Dvory jsou čistě zamety, ve všem jest vzorný pořádek, ale jakási jednotvárnost. V každém dvoře přední část velikého stavení zaujímá obytná místnost, skládající se z několika pokojů a kuchyně. Do domu vedou schůdky, vedle kterých, na verandiče, skoro v každém domě, stojí oleandry. Dále pod touže střechou se nachází stáj, kolna, chlív a jiné hospodářské místnosti. Naproti domu veliký kamený sklep, trochu dále letní kuchyň, kůlnička na plevy a místnost pro hospodářské nářadí. V zadní části dvora stojí obrovské stohy slámy a sena.

Ve dvoře je velký počet dobrých krav, koní, hospodářských strojů (žací stroje, mlátičky, hrábě, brány a t.d.). Před kuchyní stojí veliký kůl s malými kolíky pro džbány na mléko.

Vše jest strašně jednotvárné. Jeden dvůr se podobá druhému, dům domu, jako jedna stará poštovní stanice, druhé. Ve všem naprostý nedostatek originality i ve vnitřním zařízení příbytku. Jako by nikdo neměl své vlastní myšlenky, vkusu, iniciativy, jakoby nade vším visela čísi jednotvárná vůle a vládlo jednotné žezlo. Jí se podle zvonku, podle zvonku se pracuje, vstává, spí, modlí se, zdá se, že i myslí se a cítí podle zvonku: nade vším vládne forma a tvrdá bezohledná kázeň.

To jest německá osada. Uvidíte zde mnoho lidí, ustrojených dětí a mládeže, mnoho různolících a tlustých hospodářů a hospodyň, avšak jsou to jen a jen Němci. Dle zevnějšku i ve skutečnosti jsou to lidé zámožní, dobře živení, zdraví, samolibí a šťastní. Jest ihned patrné, že to jsou lidé hospodářsky úplně nezávislí.

V Chersonské gub. bylo podle statistiky 135.000 Němců, ve skutečnosti jest jich daleko více. Mezi nimi bylo mnoho lidí s cizí státní příslušností, a nebo s dvojí příslušností, zvláště, když roku 1870 byl o tom v Německu vydán zvláštní zákon.

Tito lidé měli se vždy dobře a před světovou válkou a revolucí čím dál tím lépe.

Ruská a ukrajinská inteligence nemohla pochopiti, proč byl takový rozdíl mezi Němci a Ukrajinci. Takový inteligent, který znal naše »mužíky«, jen z nějaké učebnice vlastivědy, viděl v hadjučnících, chalupách a německých osadách jen místa, kde tito mužici žijí. Uvažoval bez ohledu na příčinu a podstatu věcí, obyčejně takto: podívejte se na Němce a na našeho mužíka, můžeme je vůbec porovnat? Náš mužík jest líný, pije, krade, o svojí půdu se nestará, kdežto Němec jest pracovitý, střízlivý, šetrný, kulturní, poctivý a výborně cbdělává svojí půdu. Samozřej-

mě, že s takovým národem, jako jest náš, nemůžeme se pustiti do soutěžení s Evropou.

Nelze si představití více bezpodstatného, nespravedlivého a povrchního posudku. Vážený inteligent, docela neobeznámený, ani s dějinami, ani s životem Chersonských obyvatel-Ukrajinců, ani s dějinami německé kolonisace a s německým životem, nechápe, že k porovnání musí bráti stejné veličiny: chudého musí rovnati k chudému, bohatého k bohatému. Kdyby byl porovnal některého nesousedícího s Němci poltavce, majitele 90 děs-jatin, což představuje průměrný majetek jednoho německého dvo-ra, byl by uviděl, jak takový poltavský »mužik« hospodaří, po-všíml by si, jaké knihy a časopisy čte, a že dává své děti do středních a vyšších škol, potom by mohl porovnatí a usuzovati Dospěl by k docela jiným vývodům, než jest sebeoplívání a od-suzování našich lidí a jejich podceňování a vychvalování němec-kého obyvatelstva před našimi »mužíky« z hadjučníků a vesnic.

Čím dále od černomořského pobřeží a strategických bodů, tím méně bylo německých osad. V Alexandrijském a Jelisavet-gradském okrese byla již kolonisace slabší.

Jak tedy vznikl a trval stav, který jest výše zobrazen.



## Kapitola III.

V Chersonské gub. žilo na začátku světové války kolem 3,500.000 obyvatel různých národností. Asi 68 proc. se skládalo z Ukrajinců, Němců bylo oficielně 135.000 t. j. 6% všeho zemědělského obyvatelstva. Byl zde určitý počet Rusů-starověrců a sektantů, Moldavanců, Bulharů, Řeků atd., ve městech žili Židé, kteří někde tvořili až 40% obyvatelstva. Do těchto 3,500.000 obyvatelstva jest započítáno 650.000 obyvatel měst Oděsy a Nikolajeva. Z celkového počtu plných 79% se zabývalo zemědělstvím. Chersonská gub. měřila 6,432.197 děsjatin půdy. Z tohoto jen 5,000.000 děs. jest vhodné pro orbu. (Podle údajů z r. 1913).

Novorosijský kraj, (tak byly nazývány před ruskou revolucí gubernie Jekatěrinoslavská a Chersonská), byl nejdříve osidlován Ukrajinci a to již velice dávno. S počátku byla zde zimní sídla zaporožských kozáků, t. zv. »zymovnyky«. Zaporožci, kteří zde žili na samotách, měli zde své dělníky a zabývali se zemědělstvím, chovem dobytka, včelařstvím a t. d. Vedle nich se tu začali usazovati i ukrajinští sedláci.

Silné kolonizační hnutí ukrajinského národa do pozdějších Chersonské a Jekatěrinoslavské gub., nyní poměrně hustě obydlené, začalo v XVII. století, kdy život na ostatní Ukrajině se stal neklidným, nebezpečným a těžkým. Anarchie polské šlechty neznala mezí ukrutností a svévole. Utlačování selského obyvatelstva, nekonečné války, povstání, bratrovražedné boje, moskevské, tatarské, turecké a německé, (nájemnické), vojenské »procházky« po Ukrajině a vůbec všechny události, které charakterisují tuto dobu, známou v ukrajinských dějinách pod názvem Ruiny, nedávaly možnost klidně žítí a pracovati, ani býti si jistým svým životem. Proto ukrajinské obyvatelstvo jde hledati »svo-bodu a klid«, v neklidné stepi, nesoucí název »Divokého Pole«. (Dyké Pole). Tito vystěhovalci otevřeli cestu do zemí, které se tehdy nazývaly Zaporožskými Volnostmi. Zde, nehledě na sousedství Tatarů, a Turků, bylo možno asi klidněji a lépe žítí, neboť emigrace byla silná a kraj se rychle zalidňoval.

Nebylo dosud zjištěno z jakých příčin, avšak vystěhovalci z pravobřežní Ukrajiny, nacházející se pod polskou vládou, odchýlili se v XVIII. st. od starých cest na Zaporoží a zamířili do Chanské tatarské Ukrajiny, neboli »Hanščiny«. Tímto jménem

se nazývala část pozdějších Chersonské a Podolské gub., ležící mezi Buhem a Dněstrem, skládající obvod Očakova, Holtvy, Balty, sahající až k Akkermanu (v nynější rumunské Besarabii) na západě, a hraničivší na východě se Zaporožím, a nacházející se pod ochranou Tureckého Sultána a pod správou Krýmského Chana, (tento byl manem Sultanovým), pročez se i nazývala Chanščinou nebo Hanščinou. Podrobnosti této kolonisace nejsou prozatím ještě dost prozkoumány. Již dokumenty z r. 1764 ukazují na existenci zde větších obydlených míst, jako Balty, Holtvy, Krivého jezera, Dubossarů, Jasenového a trochu později na osady nad Buhem, Tilihulém, Čičiklejí, Kodymou, Dněstrem a Berezani (vedle Očakova). Po zrušení Zaporožské Síce (hlavní město Zaporoží) v r. 1775, ti, ze Zaporožců, kteří odešli do Hanščiny, snažili se všelijak, aby osídlili úsek mezi Buhem, Dněstrem a Kodymou. Zaporožské osady byly na některých místech tak silné, že, jak sdělovali, vyslání na výzvědy. Jektěrinoslavským generálním guvernérem Sinělnikovým, r. 1778 úředníci Timkovskij a Mošenskij, osadníci vytlačili Turky a vyhnali tureckého kajmakána (místodržitele) z města Balty a zmocnili se města a jeho okolí. Přistěhovalci se zde zabývali zemědělstvím, rybolovem, chovem dobytka a platili chánovi jednu desetinu ze všeho výtěžku, následkem čehož tyto daně se nazývaly děžmou nebo děsžatinou a poplatníci děsžatinsčiky.

Jsou důvody domnívatí se, že před zrušením Zaporoží, zaporožská vláda posílala sem své lidi, aby měla v turecko-tatarských zemích své agenty, pro případ války (zaporožští kozáci vedli velmi často krvavé války s Turky a Tatary.). Vystěhovavší se sem po zrušení Zaporoží, kozáci a sedláci, užívali všech prostředků, aby posílili zde svůj živel a ruská vláda měla co dělati, aby zabránila dalšímu útěku sem obyvatelstva z Ukrajiny. (Viz »Ukrajina«, kn. III. r. 1914 článek V. Stepovoj: »Do istorii Zadumajskoj Síčy«).

Tito zaporožští osadníci byli připojeni Hanščiny k Rusku roku 1791.

O zaporožské kolonizaci v pozdějších Chersonské, Jekatěrinoslavské a části Podolské guberniích, máme spolehlivé zprávy již v první polovině XVII. stol. Již tehdy Zaporožský Koš (Zaporožská Republika) měl na svém území osm palánek (okresů), ve kterých žili vystěhovalci z Ukrajiny, a zabývali se zemědělstvím, rybolovem, chovem dobytka, včelařstvím a t. d. Zaporoží pochopilo, že čím hustěji osídlí své území, tím bezpečnější bude samo. Tuto myšlenku úplně jasně prováděl Košový Ataman P. Kalnyševskij. Zpozorovav, že ruská vláda provozova politiku, směřující k oslabení Zaporoží a že začala rozdávat zaporožské majetky velmožům a jiným svým věrným lidem, třebaže mnohokrát potvrzovala práva Zaporožců na pozemky, kterými



vládli, Kalnyševskij se rozhodl, že vytvoří živou obrannou sílu a učinil potřebná opatření. Okolnosti mu pomáhaly. V té době polská šlechta na pravobřežní polské Ukrajině zle řádila nad ukrajinským obyvatelstvem, utiskujíc je hospodářsky, pronásledujíc pravoslaví, zbavujíc je svobody a potlačujíc jeho národnost. Vzpomeňme si povstání Hajdamaků a hroznou pomstu Poláků, jeho účastníkům, vzpomeňme, že návrh polského biskupa Soltyka, na polském sněmu, aby každý, kdo by bránil pravoslavné, byl pokládán za vlastizrádce, byl nadšeně přijat sněmem a roku 1768 dosáhl moci zákona. Třebaže na zárok v r. 1773 ruského vyslance ve Varšavě Řěpnina, který pohrozil sněmu vojenskou akcí, sněm ustoupil, však již v r. 1775 ruská vláda učinila takové ústupky sněmu, že pravoslavní byli zbaveni práva i veřejných pohřbů a používání kostelních zvonů. (Viz prof. V. Antonovyč Očerki sostojanija pravoslavnoj cerkvi po aktam 1650—1698, gg. str. 85—87, Kijev r. 1871.)

Na levobřežní Ukrajině konali své dílo potomci mazepinců. Očistivše se před ruskou vládou z mazepinství, následovali své otce v snahách dosíci ruské dědičné hodnosti šlechtické a učiniti z rolníků a kozáků své poddané. Již před hejtmanem Mazepou, kozácká staršina projevila takovou chamtivost, že Mazepa byl nucen »přidržovati staršinu v její bezuzdné honbě za statky a poddanými«. Když Mazepa odešel a objevily se otrokářské choutky jeho přívrženců, car Petr I, celou řadou opatření, snažil se zameziti shromáždování pozemků v rukou ukrajinské šlechty a vydal několik nařízení, směřujících k zamezení »zotročení kozáků staršinou«, avšak tato, využívajíc všech okolností a prostředků, se energicky domáhala svého prospěchu. Ku příkladu Generální Kancelář kozáckého vojska vydala nařízení, aby pospolití (ukrajinské obyvatelstvo nepatřící ke kozácké vrstvě) nesměli prodávati svých pozemků, bez vědomí ukrajinské vlády, rovněž nikdo nesměl kupovati pozemků, aniž by o tom uvědomil vládu — toto opatření odevzdávalo pozemky do rukou staršiny. Avšak pokořiv staršinu politicky, Petr I. se nedotkl jejího bohatství a uvedení do jejího středu ruského živlu, jen podpořilo onu bezohlednost způsobů, jakými se staršina chovala k pospolitým a k prostým kozákům. Staršina za časů hejtmana Apostola, skládavší se z dětí staršiny mazepinské, předčila své otce a zuboživší ukrajinský národ hospodářsky, začala se snažiti, aby pospolití byli zbaveni všeobecným zákonem práva na volné stěhování, t. j. osobní svobody. Mazepinci a jejich potomci, snažíce se o dosažení vytčených cílů, používali falešného výkladu zákona z r. 1738 o zákazu stěhování pospolitých kozáků do Ruska a tak rychle vytvořili pro ukrajinské obyvatelstvo skutečné otroctví, že carevna Jelisaveta Petrovna r. 1742 vydala zvláštní nařízení proti tomu, avšak hejtman Rozumovský roku



1761 vydal universál, na základě kterého pospolití, opouštějící pozemky, pozbývali svých nemovitostí ve prospěch jejich majitelů a museli obdržeti od něj písemné propuštění. Skutečné zotročování Ukrajinců dělo se tak rychle, že Rozumovský pravil ve svém dopise hraběti Voroncovovi, že »Ukrajina se od základů přerodila«. Za panování Kateřiny II. potomci mazepinců a kozácká staršina vůbec chovali se tak nenuceně, že Kateřina II. označovala jejich chování jako »nezákonou a kořistnickou svévůli těchto malých tyranů«, obviňujíc je z toho, že jejich chování bylo příčinou nenávisti »tamního« (ukrajinského) obyvatelstva vůči »zdejšímu« (ruskému). Avšak potomci mazepinců a ostatní staršina, využívající všech okolností, přece dosáhli toho, o čem snili mazepinci, v r. 1783 a 1785, bylo uzákoněno to, co již existovalo ve skutečnosti, byl vydán zákon o povýšení potomků mazepinců a staršiny vůbec na dědičné ruské šlechtice. (Viz A. J. Jefimenková Istorija ukraïnskago naroda sv. II. str. 294—325).

Toto opatření tak odporovalo ukrajinskému národnímu duchu a jeho dějinám, že car Mikuláš I. přemýšleje nad otázkou osvobození rolníků, pravil: *Kateřina II. učinila velikou chybu, že zavedla na Ukrajině robotu*«, (Severnyj Věstnik 1893 r. č. 4).

Uvedené okolnosti samozřejmě vypudily lid z levobřežní Ukrajiny čili Malorossije,\*) v důsledku čehož, každý kdo mohl, utíkal před osobním a hospodářským otroctvím, kam jen mohl. Proto Hanščina a Zaporožské Volnosti se zalidňovaly těmito uprchlíky. Samozřejmě, že všichni ti, před nimiž se národ zachraňoval, jak z pravobřežní, tak i z levobřežní Ukrajiny, užívali všech prostředků, aby zničili Zaporoží, jehož demokratická síla a pohostinnost omezovala jejich svévůli a kazila jejich otrokářské plány. Všechno utlačované a z křivděné hledalo na Zaporoží útulek, záštitu a jak mravní tak i fysickou oporu; proto ko-

---

\*) Ukrajina (též Vkraina) jest název čistě lidový, národní. Užívá se v lid. písničích, dumách (lidové písně na počest národ. hrdinů) a pověstech, v písemných dokumentech setkáváme se poprvé v Ipatjevském letopisu v záznamech z r. 1187, později z r. 1189, 1213, 1280, 1282. Znamená v překladě do ruštiny oblast, kraj, země, država (německy Land). Moskevské slovo stejného znění »Ukrajna«, znamená okraj státu. Takovýmto způsobem souzvučná slova »Ukrajna« a »Ukrajina« v ruském a ukrajinském jazyce označují 2 různé pojmy a nemají stejný význam. Co se týče názvu »Malorossija« — jest to název církevní knižní, jakož i Vělikorossija, a lid ukrajinský nenazýval sebe nikdy Malorusy ani národ ruský-Vělikorusy. Tyto názvy jsou původu pozdějšího a jsou vytvořeny Řeky. Po strašlivém zpusťování Kijevské Rusi r. 1169 knížetem Ondřejem z Bogoljubova, začíná se tvořiti Suzdalsko-Moskevský stát a rychle roste Rus Halická, která jako mladší (minor), pokládá se za zákonnou dědičku starší (major) Kijevské Rusi a vyjadřovala to především v titulu a odírání severoruským zemím názvu Rusi. Halický kníže Roman Mstislavovič nosil titul Velikého Knížete »všj ruské země« a vládce »vseja Rusi«. Když později Kijevská Rus byla docela zpusťována Tatary r. 1240,

lonisace zaporožských zemí, ke kterým ve skutečnosti patřila i Hanščina, se vzťahala velmi rychle, hrozíc vylidnění pozemky kozácké staršiny a polské šlechty. Samozřejmě, že tyto kruhy užívaly všech způsobů, aby Zaporoží zničili. Na druhé straně ani ruská vláda nechťela zesílení Zaporoží a proto, právě když za Košového Kalnyševského, kolonisace nabyła organisovaného rázu a stala se reální politikou Zaporožského Koše, byl tento roku 1776 zničen pomocí chytrého manévru generála Tökolyho. Od této chvíle lid ztrácí ochranu, zaporožské země se rozdávaji osobám privilegovaného stavu všech národů mimo ukrajinského. Kolonisace nabývá jiného rázu. Z desetimilionového fondu kozáckých pozemků, prohlášeného za majetek Zaporožského Koše, jen r. 1776 bylo rozdáno 459.229 desjatín, při čemž kníže Potěmkin, hrabě Kamenskij, hraběnka Branická, Lošev, Sinělnikov, Merling, Jusupov, Falejev a jiní obdrželi celá latifundia. Pozemky byly rozdávány i přistěhovalcům z cizích zemí, avšak nikoliv ukrajinskému obyvatelstvu, které mohlo býti osazeno na těchto pozemcích jen jako robotníci. Od r. 1791 připojením Hanščiny k Rusku zmizel poslední kout zaporožských majetků. Hanščina byla připojená k ostatnímu pozemkovému fondu, který se neustálým rozdáváním tak zmenšil, že již roku 1803 musel býti vydán zákon o omezení přidělů půdy, vyšším důstojníkům na 1.000 děs., nižším na 500 děs.

Pozemky byly rozdávány osobám, které se nikdy zemědělstvím nezabývaly a vůbec s ním ani s Ukrajinou a jejím lidem nic společného neměly. Půda byla rozdávána dokonce i všelijakým dobrodruhům proto, že osud kraje a lidu byl pro vládnoucí vrstvu lhostejným. To neslo ovšem neblahé následky pro obyvatelstvo. Vytvořila se velmi příznivá situace pro německou koloniaci.

Noví majitelé Novorossije chtěli ovšem mítí ze svých pozem-

---

halický kníže Daniel Romanovič, který vedl energický boj s Tatary, byl r. 1253 korunován na krále a začal se titulovat králem ruským (v listině z r. 1254 jest zván »primus rex Ruthenorum« — první král neb car Rusů). Jelikož Kijev byl nadobro rozbořen, odstěhoval se Kijevský metropolita, tehdy jediný pro všechny ruské země, do města Vladimíru na Kljazmě a později do Moskvy. Takovým způsobem přeložil tam i metropolii. Toto přesídlení metropolitů zmenšilo moc halických knížat a tito se rozhodli mítí metropolitu vlastního, v důsledku čehož, již roku 1303 v ruských zemích byli dva zákonití metropolité — jeden pro země halicko-volyňské — druhý pro moskevské; současně vznikl mezi metropolity a knížaty spor, komu z obou metropolitů náleží, které diecese a právo na titul metropolitů »vseja Rusi«. V souvislosti s tím se zvětšovala moc knížat. Při rozdělení diecesí r. 1303 území halicko-volyňské bylo nazváno Μικρά Ρωσία t. j. Malá Rus, — země moskevské Μεγάλη Ρωσία t. j. Velká Rus. Tyto názvy Malorossija a Velikorossija se poprvé vyskytují v řeckých listinách z r. 1303 a později byly používány též v řeckých dokumentech. V následujících letech, vztahuje se výlučně na metropolije a měnice obsah v souvislosti se změnou obsahu



ků užitek, k čemuž bylo zapotřebí pracujících rukou. Proto majitelé pozemků začali lákati na své pozemky lidi k jejich osídlení a zašli tak daleko, že pomocí svých agentů začali přetahovati robotníky nejen z Ukrajiny, ale i z Ruska, (Moskovijské neboli Velikorossije), slibující jim na svých pozemcích rozličné výhody a výsady. Robotníci, uvěřivše slibům, nechávají se zlákatí, utíkají z rodných hnízd a Novorossije se naplňuje zběhy. Třebaže zběhům hrozily přísné tresty, byl jim tento kalich promínut, jelikož na osídlení kraje měla zájem i vláda, proto úřady nadržovaly zběhům s výjimkou případů, kdy jejich chycení a vrácení zpět se domáhaly vlivné osoby.

Noví osadníci osazovali pozemky statkářů za podmínek tureckých, t. j. stávali se děsatinščíky. Když poměr mezi sedláky a statkáři se stává složitějším, následkem zneužití moci a útisku statkářů nad sedláky, byl roku 1804 vydán zákon pod názvem »Ustanovení o závazných sedlácích«, ale od těchto dob bylo vydáno jen jakési doplnění roku 1827, více skoro žádné zákonné ustanovení nebylo vydáno. Většina sedláků, jakož i zbytky Zaporožců, byla na základě tohoto ustanovení učiněna státními neb soukromými robotníky. Avšak mnozí z nich se vykrucovali, aby zůstali volnými občany a zajistili svoji svobodu na právním podkladě. Nikdo neměl žádných osobních dokladů a proto všichni mohli býti stíháni pro potulku, hrozilo jim vypořádání na Sibiř, mohli být vždy zatčeni, postaveni před soud. Proto mnozí, zoufalí bídou a postavením lidí neustále pronásledovaných, kteří museli míti neustále strach a kterým mohl každý ublížiti, volili raději zapsání do panského poddanství. Mnozí však, po různém vykrucování, obdrželi průkazy, znějící na jména zemřelých měšťanů. Tak se tedy lidé, kteří nikdy neznali městského života, nikdy se nezabývali městskou prací a po celý život byli výhradně rolníky, stali najednou měšťany, ovšem

---

metropole. R. 1335, když Halické knížectví bylo oslabeno, kníže Jiří II., nosí titul »knížete vseja Malé Rusi«. Avšak, když Halická Rus se zhroutila a jižní Rus se znovu zrodila pod názvem Litevské Rusi, byla v Kijevě zřízena zvláštní samostatná metropole, nemající nic společného s Moskvou a Malorossijí se začaly nazývati diecese spadající pod správu kijevského metropolity, na rozdíl od diecesí, spadajících pod správu moskevskou. Současně začali dávati těmto názvům stále větší význam administrativní, avšak jejich obsah se neustále měnil. Země bývalého knížectví halického přestaly se zváti Malorossija, později i Kijev byl vyloučen z Malé Rusi. V souvislosti s názvem Malorossija, nastala veliká neurčitost a popletenost. K jejichž odstranění se rozhodla teprve již vláda Peterburgu. Dvacátého října r. 1775 vyšlo nařízení »připojiti město Kijev k Malorossii«. (Polnoje sobranije zákonov Rossijskoj Imperii č. 4.381), 1781 bylo navrženo vytvořiti z Malorossije tři gubernie: Novgorod-Severskou, Kijevskou a Černigovskou (Ibid. č. 15.171, 15.227, 15.229), což bylo provedeno nařízením ze dne 18. září 1781, později 13. listopadu 1796 bylo vydáno nařízení »ze tří malorossijských gubernií vytvořiti jednu Malorossijskou s městem Černigovem, město Kijev



bez půdy. Pracovali jako děsjatinskíci na cizích pozemcích. Tito lidé tvořili před světovou válkou 8 proc. zemědělského obyvatelstva Chersonské gub., místy jich bylo tak mnoho, že vznikl návrh, aby skoro polovina obydlených míst Tiraspolského okresu, podléhajících pravomoci soudů »volostných« (volost několik vesnic), selských, byla předána pod pravomoc soudů okresních-městských. Všichni tito měšťané se živili rolnictvím, avšak až na několik jedinců neměli vlastních pozemků a žili jako děsjatinskíci na půdě cizí.

Selská reforma značně rozmnožila jejich řady v Novorossii. Mnozí bývalí robotníci, zkusivše všechnu hrůzu poddanství, váhali po osvobození přijmouti přidělené jim pozemky, aby později nestali se znovu robotníky. Zůstali bez pozemků i bývalí panští dvorští služebníci, mnozí z nich se dostali do hospodářského otroctví jen proto, že neměli ani pídě vlastní půdy. Tito odvěční zemědělci, pozbyvše půdy, byli propuštěni na svobodu na základě »aktů«, pročež se i nazývali »aktovými«. O svém bídném postavení se vyjadřovali takto: »Daly nam achtu, ščob my achkaly, ot my dosi i achkajemo« (dostali jsme achtu, abychom achali, tak dosud acháme). Zůstavše za mezemi selské společnosti, dostali název »vypchanců« (vystrčenců), neboť skutečně jsou, jakoby vystrčeni ze společnosti. Stav těchto lidí, jakož i měšťanů, byl krajně neutěšený, zvláště v neúrodné roky a při nelítostných majitelích půdy, kterými obyčejně bývali Němci. Živili se výhradně rolnictvím, avšak vlastní půdy neměli. Přecházeli od jednoho statkáře k druhému, jako děsjatinskíci, nájemci, »skopščíci«, bydleli s rodinami tam, kde právě pracovali. Pro ně vystavěli majitelé půdy ona hrozná nezdravá obydlí »hadjučniky«, která byla rozházena po celé Chersonščině. U dobrého statkáře žili tito lidé 10—15 roků, jelikož však nevěděli, co se s nimi stane zítra, nestarali se o cizí dvory a chaty-hadjučniky. *Jakmile avšak půdu od statkářů odkoupili Němci, okamžitě se rušila děsjatina a skopščina a obyvatelé hadjučníků byli vyhazováni na ulici.*

Projížděli jste na příklad některým místem a viděli jste vesnici, za měsíc však tatáž vesnice byla zbořena. Takovým způsobem zmizelo v Chersonščině mnoho vesnic a samot. Kam se

---

s okolím . . . . . odděliti od Malorossije«, (č. 17.594), při čemž, v nařízení ze dne 12. prosince 1796 bylo řečeno »z bývalé Polské Ukrajiny utvořiti tři gubernie-Volyňskou, Podolskou a Kijevskou« (č. 17.634). Potom v nařízení ze dne 27. února 1802 čteme ». . . . z Malorossijské gub. zříditi dvě gubernie-Černigovskou a Poltavskou s dvanácti okresy každá« (č. 20.162). Konečně 27. března 1803 vyšlo nařízení »obnoviti staré hranice Malorossije«, po čemž území Poltavské a Černigovské gub. bylo zaokrouhleno a utvořeno v nich po 15 okres. (č. 20.162). Při koedifikaci zákonů r. 1834, bylo rozhodnuto pokládati za Malorossii gubernie Černigovskou a Poltavskou — takovým způsobem Malorossie jest jen částí Ukrajiny, a to, v porovnání s celkem, část menší.

však podělo obyvatelstvo? Rozešlo se nespokojené, zničené, rozezlené a hotové k různým nepokojům. Ještě dobře, když se našla v sousedství veliká vesnice, kde mohli najít byty. Tak na příklad z vesnice Akarži koupené Němci vystěhovali se desjatinščíci na byty do vesnice Dalník. Vůbec tito lidé rozmnožili vrstvu zemědělských dělníků-»batraků« a městský proletariát. Toto rozmnožení pokračovalo s neobyčejnou rychlostí.

Těchto lidí bylo hodně. Podle zemské statistiky bylo roku 1885 - 115.000 desjatinščíků, kteří žili v 1094 obcích, z nichž 280 ve skládalo pouze z desjatinščíků. V roce 1905 bylo takových měšťanských hospodářství 20.000. Najímali a obdělávali 200.000 desjatín půdy, platíce 10—15 rublů ročního nájmu z hadjučníků a 20—30 rub. z chalupy ve vesnici, 10—12 rub. z desjatiny půdy. 90 proc. těchto lidí žilo výhradně z rolnictví a jen 10 proc. se mimo to zabývalo řemesly, ale jen těmi nejjednoduššími. Zemstva řemeslnických škol nezaváděla, takže obyvatelstvo nemělo kde by se naučilo řemeslům. Stěžovalo se, že v Zemstvu převládá vliv Němců, mezi kterými bylo mnoho řemeslníků. Jeli-kož ukrajinští řemeslníci by byli pro Němce konkurencí, snažili se tito možnost takové konkurence potlačit.

S růstem cen za pozemky a s jejich shromažďováním v německých rukou (na př. v oděském okrese 40 proc. všech pozemků patřilo Němcům), situace desjatinščíků se stávala bídnou, čehož Němci, jako velice sjednocený celek, využívali.

Postavení zemědělců-měšťanů, aktových a »vypchanců« bylo zvláště zhoršeno ještě tím, že byli mimo všechna zemědělská společenstva. Sedláci měli svoji obec (obščestvo, obščina), s kterou byli ve spojení mravním, hospodářským a právním, nacházeli v ní pomoc a ochranu před selskými úřady, v Zemstvu a u vlády. Obec, jak říkali sedláci, jest veliký člověk (hromada velykyj čolovik) a jednotlivý sedlák jest složkou tohoto velikého člověka. Desjatinščíci nespádali do obce, třebaže žili jako sedláci, své samosprávy neměli a proto ani Zemstvo, jakožto korporace selská, ani selský úřad se o ně nestaraly. Byli podřízeni státní policii jako »raznočinci« (osoby vystoupivší ze selského stavu a fakticky nepatřivší k žádnému jinému stavu). Nebyli majiteli půdy, tudíž ani zemskými poplatníky a proto, když potřebovali lékaře, skolu, zrní na osení, pomoci při neúrodě a pod., nemohli počítati s pomocí Zemstva. Jakoby všichni byli na ně zapomněli a kdyby je postihla jakákoliv pohroma, nikdo by se jich neujal, a nikdo by jim nepomohl. Nejhuře jim bývalo při neúrodě. Ze soudních pohledávek proti zemským náčelníkům (tak se zvali v Ruskou okresní náčelníci, volení z místní šlechty, kteří zastávali funkci smírčího soudce pro sedláky a měli dozor nad selskými obcemi, mimo jiné dbali o pořádek a o pomoc při živelných pohromách, byli podřízeni přímo guvernéřům), vím, že když r. 1904



někteří dobrosrdeční zemští náčelníci v Tiraspolském okrese, začali podávat pomoc měšťanům postiženým hladem, rozdávající jim obilí, úřady v Chersoně zastavily tuto jejich činnost, poukázujíce na to, že měšťané nejsou příslušníky selského stavu, ani selských obcí. Dodavatelé, kteří již začali dodávat, zemskými náčelníky objednané obilí pro měšťany, zažalovali zemské náčelníky pro zaplacení náhrad za ztráty utrpěné zrušením objednávek. Připomeneme, že sedlákům v Chersonské gub. bylo přiděleno 3—5½ děsjatin na hlavu rodiny. Později se tito přidělý tak rozdrobili, že jednomu dvoru patřila 1 děsjatina. Situace státních robotníků byla všude velmi lepší než panských, neboť za časů roboty, státní sedláci přece jen mohli nabývatí majetků ve svůj prospěch, kdežto panští sedláci úplně náleželi svým pánům, jakož i jejich práce. Avšak rozdíl mezi těmi a oněmi sedláky byl velice nepatrný. Zvláště těžkou povinností pro sedláky, mimo práce na panském, byla povinnost sloužiti u vojska. Tato povinnost byla učiněna všeobecnou teprve roku 1874. Za své pozemky platili sedláci po osvobození, vykonávali též mnohé povinnosti, mimo toho spláceli za ně částky, rozpočítané na 49 roků s 6 proc. úrokem, což činilo takový obnos, jaký se později platil do soukromých hypotečních ústavů. Ubohý stav sedláků, zbavující je možnost kupovati pozemky, vyvolal nutnost zřízení Selské Pozemkové Banky. Konečně řadou zákonných opatření: 3.—XI. 1905, I.—XI. 1906, 14.—VI. 1910 a t. d., jsou zrušeny výkupné splátky a všichni sedláci mohli se státi osobními majiteli svých přidělů.

Sedláci, kteří se stali osobními majiteli přidělených jim pozemků, byli nazváni na základě ustanovení o selském stavu, sedláky-majiteli. Poukazují na to, poněvadž Němci využili i tohoto ustanovení ve svůj prospěch.

Tak byla ukončena kolonisace započatá Zaporožskými Kozáky a ukrajinským národem. Kdyby nebyly tak nepříznivé podmínky, byla by Novorossije kvetoucím krajem obydleným těmi, kdož půdu zalili svoji krví a zasili jí svými kostmi, první zorali ji pluhem a začali na ní hospodařiti.



## Kapitola IV.

Německá kolonisace v Rusku začala poměrně nedávno a v Chersonské gub. nejpozději. Začíná manifestem ze dne 4. prosince r. 1762, který byl později doplněn manifestem ze dne 22. července r. 1763. V těchto aktech se nemluví zvláště o Němcích, nýbrž o cizincích vůbec, avšak dle skutečných poměrů v tehdejší Rusku a pro německý vliv ve vládních kruzích, těmito cizinci byli skoro bez výjimky Němci a ponejvíce Prusové. Cizinci byli povoláni na státní pozemky do Ruska, »pro cíle hospodářské a kulturní« jak jest řečeno v manifestech, avšak v provedení této kolonisace se ukázaly cíle politické. Němcům bylo slíbeno a dáno tolik výsad a práv, že původní ruské a ukrajinské obyvatelstvo nemohlo o nich ani snít.

Manifest roku 1763 začínal takto: »My, spravující území Naší Říše, shledáváme mezi jiným, že mnoho míst, vhodných k osídlení rodu lidského, zůstává neobydleno, mnohá z těchto míst kryjí v nitru svém nevyčerpatelnou zásobu různých cenných kovů, jakož i řek, jezer a pro obchodní plavbu moří jest, v těch místech, dostatek, pročez i pro rozvoj průmyslových podniků jsou tato místa velice vhodná. Z této příčiny jsme vydali pro dobro všech našich věrných poddaných manifest ze dne 4. prosince r. 1762 a jelikož v něm jsme ráčili prohlásiti naší vůli, ohledně ochotných, na našem území se usaditi cizinců, k provedení této naší vůle, nařizujeme oznámiti všem následující ustanovení, která ustanovujeme, zřizujeme a co nejslavnostněji nařizujeme prováděti: . . .«

Dále v desíti bodech následovaly podmínky a výhody pro kolonisty. Dle těchto bodů, kolonisté, kterými byli skoro bez výjimky Němci, obdrželi bezplatně státní pozemky, na kterých se měli usaditi, byli osobně svobodnými občany a byli osvobozeni od veškerých daní, dávek a povinností. Po svém příjezdu do Ruska byli půl roku bezplatně ubytováni, obdrželi od státní pokladny bezúročné půjčky na stavbu domů, zakoupení potřebného náradí, dobytek a t. d. Tyto půjčky měly býti splaceny během tří roků po uplynutí desítileté lhůty. Kolonisté byli navždy osvobozeni od vojenské služby a občanských povinností, přičemž tato výhoda se vztahovala i na jejich potomky. Po překročení ruských hranic, byly jim poskytovány bezplatně povozy pro

celé rodiny a jejich majetek, což bylo povinností ruských a ukrajinských sedláků. Bylo jim povoleno zřizovati továrny a různé podniky a v těchto případech směli míti i robotníky. Všechny tyto výhody se vztahovaly i na jejich potomky a měly zůstatí beze změn po dobu třiceti let, mimo branné povinnosti, od které byli původně osvobozeni navždy. Po uplynutí této lhůty zavazovali, se kolonisté platiti daně jako ostatní občané svobodného stavu. Při svém usazování uzavírali kolonisté se státní pokladnou smlouvu (manifesty ze 4. prosince roku 1762 a 22. července r. 1763, Ustanovení o kolonistech sv. XII. č. 2, r. 1854). Německá kolonisace stála Rusko obrovské peníze a silné zmenšení státního pozemkového fondu, jelikož Němcům bylo přiděleno po 60 dš. na osobu, později na jeden dvůr. Do toho nejsou započítány pozemky loukové, zvláštní »ovčí pozemky«, (ovčar-nyje zěmli — pozemky určené pro chov ovcí) a jiné přidělené pro každou osadu zvláště (poznámka ke článku 155, část 2 sv. XII., Ustanovení o kolonistech, vydání z roku 1857). Jen první transport kolonistů do Saratovské gubernie si vyžádal nákladu pěti milionů rublů. Ale po příjezdu do Ruska, tito kolonisté využili všeho, co jim bylo poskytnuto ruskou státní pokladnou a obyvatelstvem, opustili přidělené jim pozemky a rozutekli se po celém Rusku. V některých osadách, z několika set přistěhovavších se německých rodin, našli revisoři jen několik desítek.

Již roku 1763 byli vysláni do Německa, hlavně do Pruska, zvláštní ruští komisaři, kteří měli verbovati německé kolonisty do Ruska. Tito komisaři dbali hlavně o to, aby naverbovali co nejdříve a co nejvíce lidí, a proto, jak píše historik kolonisace Klaus, do Ruska se vydali různí povaleči, opilci a zloději, kterým doma hrozily různé tresty a podobná »sebranka — der Abschaum«, (pěna, náryp, odpadky lidstva), jak jí označil Klaus. Od ruských hranic byli slavnostně vezení v povozech ukrajinskými a ruskými sedláky. První skupiny vystěhovalců byly posílány do Saratovské gubernie a do povolžských zemí (v nynějším SSSR jest dokonce v bývalé Saratovské gub. zvláštní »Ře-spublika Němcev Povolžja«.)

Již tehdy bylo v povolží jen v zárodku to, co později vybuchlo jako povstání Puğačeva roku 1773. Vláda pokládala za nutné usaditi tam spolehlivější živel, než jakým bylo místní obyvatelstvo, aby tento živel, nemající nic společného s místním obyvatelstvem, tvořil pro vládu oporu. Při kolonisaci Novorossije se stal tento cíl ještě patrnějším; zde místním obyvatelstvem byla ukrajinská národnost se svými potomky Zaporožců. Politika Kateřiny II. směřovala k zničení veškerého ukrajinského svérázu. Avšak v povolžských stepích mimo nepokojnou ruskou národnost bylo ještě nebezpečí se strany Kirgíz-Kajsaků a jiných tureckých kmenů, proto osazení zde Němci, dle svého složení ne při-



liš naklonění k poctivé práci, zpozorovavše hrozící nebezpečí, rozutekli se. Pět milionů rublů, vydaných na ně státní pokladnou, přišlo na zmar. Ukázalo se, že pro kolonisaci bylo třeba povolati jiné lidi. Chybě bylo porozuměno po trpkém ponaučení a tato draze zaplacená vědomost byla využita.

Současně ruská vláda započala kolonisaci Zaporožských Volností, t. j. Chersonské a Jaketěrinoslavské gubernie. Ovšem, že zde nebylo možno počínati s Němci, neboť ukrajinský národ byl dobře pamětliv krvavé úlohy Němců při potlačení povstání Ukrajinců polskou šlechtou, kdy němečtí žoldnéři, kteří byli v polských službách, vynikající zvláštní surovostí a loupeživostí, nemilosrdně vybíjeli ukrajinské sedláky a vypalovali ukrajinské vesnice. K německým nájemným hordám se uchylovali i vlastní ukrajinští odrodilci, o kterých lid říkal, že jejich »ukrajinské kosti porostly polským masem«. Jak to vysvítá z tehdejších ukrajinských lidových písní, národ ukrajinský na to nezapomínal. Pamatoval ještě kruté vypořádání pánů se sedláky při Medvědích Lozách roku 1625, učiněné výhradně pomocí německých nájemných oddílů, které potom byly ubytovány na Ukrajině a pokračovaly ve svých ukrutnostech a násilí nad klidným, obyvatelstvem. Když roku 1653 Štěpán Czarniecki vyvražďoval ukrajinské obyvatelstvo a vypaloval jeho vesnice, aby, jak se vyslovoval, »nezbylo Rusína, (t. j. Ukrajince) ani na lék«, prováděl tuto hroznou operaci též s pomocí německých oddílů. Hejtman Vyhovskij přešel k Polákům, potlačoval národní povstání též s pomocí německých žoldnéřů. Za panování cara Petra I. ukrajinští kozáci, jak praví Jefimenkova, velice trpěli od ustanoveného nad nimi německého »načalstva« (velitelů). Poslední Zaporožci pociťovali v takové míře německý vliv ve vysokých kruzích Peterburgu (býv. hlavní město Ruské Říše, založené carem Petrem I., bylo jím pojmenováno německy — Sankt Peterburg, t. j. Město sv. Petra, a teprve roku 1914 na začátku světové války bylo toto pojmenování přeměněno na Petrohrad, na rozkaz posledního ruského cara Mikuláše II.), že usaditi Němce jako kolonisty na Zaporoží, by bylo otevřenou provokací vůči Ukrajincům, což pro Němce by bylo dosti nebezpečné.

Podotýkám, že Ukrajinci mají tytéž city vůči Němcům a germanismu ještě i nyní. Vzpomeňme si, co psali o smutné úloze Němců v životě všech Slovanů: Ševčenko, Staryckij a jiní významní Ukrajinci, jako na příklad Hruševskij. Tito lidé zvali Slovanů ku sjednocení pro zápas s Teutony a germanismem. Proto Němci používali všech prostředků k zamezení kulturního a hospodářského rozvoje Ukrajinců. Obyčejný málo vzdělaný Němec, který vykořisťoval ukrajinský národ, jako hmotnou sílu, která měla sloužiti vzrůstu a rozkvětu germanismu, otevřeně



přiznával: »nam chazjaiv ne treba, — ale zlydniv«, (nepotřebujeme hospodářů, ale holoty — rozuměj ukrajinské). Tato běžná věta Němců-kolonistů se stala programem jejich chování vůči ukrajinskému obyvatelstvu.

Vzhledem k uvedeným poměrům, vláda s počátku usazuje na zaporožských zemích rakouské a turecké Slované. Byli založeni t. zv. Novosrbské pluky ze srbských vystěhovalců z tehdejšího Turecka. Avšak ani tato kolonisace se ruské vládě nezdařila, neboť Srbové se rozutekli, podobně jako Němci v Saratovské gubernii a zanechali jim přidělené pozemky; jen nepatrný zlomek jich zůstal na Zaporožských zemích. Pro úspěšnější provedení cizí kolonisace, bylo nutno nejdříve zničit Zaporoží.

Povstání donských (jaických) kozáků pod vedením Puğačeva, dalo k tomu rozhodný popud. Donské Kozácké vojsko, a Zaporoží byli v těsných přátelských stycích a dalo se očekávat, že Zaporoží zesílí s pomocí jeho vládou prováděné kolonisace, mohlo podniknutí akci daleko většího významu, nežli povstání Puğačeva. Proto roku 1775 Zaporoží bylo zrušeno a jeho pozemky byly zabaveny ruským státem. Nyní se začala cizinecká kolonisace rozvíjeti rychlejším tempem.

S počátku však ještě ruská vláda váhala usazovati na bývalém Zaporoží Němce, a proto nejdříve byl učiněn zdárný pokus usaditi na Zaporoží Švédy a roku 1782 byla v Chersonském okrese založena první švédská osada Alt Schwedendorf. Švédové se ukázali býti velmi dobrými pracovníky a byl to první kolonizační úspěch vlády. První německá osada na Ukrajině byla založena u Jelisavetgradu roku 1787 a byla nazvána Alt Danzig Němci z Pruska dovezenými sem v počtu 900 osob komisařem Franke. Avšak, jak svědčí zpráva revisora Kortenia, byli to opět jen opilci a povaleči a jiná sebranka — der Abschaum, tak že brzy se všichni rozutekli.

V petersburských vládních kruzích přikládali takový význam kolonizaci, že mnozí lidé, dokonce i dámy, chtějice vyniknouti, zabývaly se touto otázkou a podávaly různé návrhy, na příklad: sesbírati v cizině opuštěné a nemanželské děti a kolonizovati jimi Novorossii (viz u Pisarevského.). Tak se tedy stala tato věc tehdy moderním prostředkem k dosažení kariery. V Novorossii se opakovalo totéž, co se stalo v Povolží. Vláda se nyní stala opatrnější a na nějaký čas kolonizaci zastavila. Avšak již v roce 1803 přijeli z Pruska vystěhovalečtí zástupci Ziegler a Schurter a žádali, aby jim bylo dovoleno osídliti Němci Novorosii a sousední země za starých podmínek. Zvláště se dožadovali povolení ke kolonizaci černomořského pobřeží a především Oděský okres. Musíme podotknout, že půda v Oděském okrese jest místy velice špatná, proto tato žádost Němců musela se již tehdy zdáti podezřelou, avšak nikdo si toho nepovšiml, třebaže to ne-

bylo nic jiného, než počátek provádění v Rusku myšlenky, která byla později formulována v nyní již známou ideí »Drang nach Osten«.

Vláda se rozhodla přezkoumatí kolonisační otázku, avšak prozatím vyslovila Němcům svůj zásadní souhlas, a téhož roku byla u Oděsy založena osada Marienthal (Kolonija Mariinskaja) a již roku 1804 bylo v Oděském okrese založeno pět dalších osad (Gross Liebenthal, Klein Liebenthal, Lustdorf a jiné). Po roce 1804 bylo v Oděském okrese již 31 osad, pro které bylo přiděleno 129.353 děs. V ostatní Chersonské gub. Němci obdrželi od státu 185.963 děs. nejlepší půdy, mimo pastvin, ovčích pozemků a t. d., a mimo toho bylo odebráno Židům a odevzdáno Němcům 3.908 děs. Tato kolonisace byla prováděná za poněkud změněných, ale přesto pro Němce příznivých podmínek.

Roku 1804 ministr vnitra vytkl nedostatky cizinecké kolonisace v Rusku zejména v Novorossii, v důsledku čehož dne 27. září roku 1806 byl vydán zákon o změně některých výhod. K stěhování do Ruska byli připouštěni pouze rolníci obeznámení s chovem dobytka, zejména ovcí, bource morušového a pod. při čemž pro chov lepších druhů, ovcí byly osadám přiděleny zvláštní pozemky (t. zv. ovčarnyje), průměrně 500 děs. na osadu. Diety přistěhovalcům byly vydávány nejen po cestě, ale i na místě do sejmutí první úrody (čl. 287—288 Ustanovení o kolonistech). Na koupi domů a dobytka byly jim povoleny bezúročné půjčky ve výši 300 rublů na dvůr, se závazkem splatiti je během tří let po uplynutí desítilété lhůty. Jako i v manifestu z roku 1763, byli osvobozeni navždy od branné povinnosti. Výhody byly dány na dobu desíti roků, po jejich uplynutí, zavazovali se kolonisté, přistěhovavši se po roce 1806, platiti pozemkovou daň 10—20 kopějek během desíti let, jakož i ostatní příslušníci svobodného selského stavu. Každý německý dvůr v Novorossii obdržel 60 děs. vhodné půdy, která sice s počátku nebyla dána do osobního majetku kolonistů, nýbrž do dědičného používání na základě minoratu, do majetku osady (Poznámka k článkům 155, 159, 2 č. XII sv. Ust. o kolon., roku 1857). Ve shodě s německým zvykem, zákon připustil zdědění celého přidělu mladším synem (Minorátní právo čl. 170, č. sv. XII.). V záležitostech obecních byla povolena německá samospráva. Tyto výhody byly pozdějším zákonodárstvím potvrzeny a byly zařazeny do 2 č. XII. sv. Polnago Sobranija Zakonov Rossijskoj Imperii r. 1857. Osvobození od branné povinnosti bylo zrušeno teprve roku 1874 zákonem o všeobecné branné povinnosti.

Němci se začali tak energicky a v takovém počtu stěhovati do Ruska, že již za šest let vláda musela přemýšleti o tom, aby nevytvořili z Ukrajiny černomořského Německa. Proto roku 1810 začíná vycházeti jedno za druhým nařízení k omezení přistě-



hovalství. Nejdříve byly zrušeny peněžní podpory a roku 1819 byly zrušeny vystěhovalecké mise. Avšak již německý živel byl dosti silný a měl na Ukrajině svůj předvoj. Kolonisace pokračuje, třebaže slaběji a bez některých výhod. V r. 1819—1843 na darovaných pozemcích v Chersonské gub. bylo založeno ještě 6 osad. Po r. 1843 státní pozemky již nebyly rozdávány Němcům bezplatně. Avšak již r. 1906 Němci našli způsob nabývání pozemky, jako ostatní sedláci, pomocí Komise pro rozdělování pozemků a Selské Pozemkové Banky, později bohudíky zrušené.

Poměr vlády ke kolonizaci po r. 1843 však Němcům neuškodil, neboť se již dobře zorganizovali a vyrostli v značnou sílu. Po r. 1861 klesly ceny pozemků, neboť šlechta se jich ráda zbavovala, pozbyvši svých poddaných. Němci tyto pozemky kupovali, najímali a usazovali se na nich, zvětšující svůj počet a vliv.

Emancipace (zrušení roboty) a zavedení nových administrativních a soudních úřadů pro osoby selského stavu, sjednocení různých vrstev selského obyvatelstva v administrativním a soudním poměru, zavedení nových soudních ustanovení Alexandra Druhého — všechny tyto reformy nemohly se nedotknouti Němců-kolonistů, žijících v každém smyslu odděleně od ostatního obyvatelstva, a vyvolaly nutnost reorganizace života kolonistů. Důsledkem toho bylo vydání roku 1881 zvláštního zákona o kolonistech, skládajícího XV knihu Ustanovení o selských stavech vyd roku 1876. Tento zákon nesl název »Pravidla o zřízení osadníků-majitelů« (kolonistů). Dle nového zákona kolonisté byli nazváni osadníky-majiteli a byli zařazeni v ohledu soudním a administrativním do kategorie sedláků-majitelů. Již i před tím byli kolonisté nazýváni osadníky (poseljaně — Sv. IX, Lit. E, § 9, čl. 614 r. 1857). V ustanovení o kolonistech (sv. XII, č. 2 vyd. r. 1857) jsou nazýváni jak kolonisty, tak i cizinci-přistěhovalci (inostrannyje poselency). Podotkne, že zákon z r. 1871 nazývá kolonisty osadníky-majiteli, čímž jest zdůrazněn jejich rozdíl od sedláků, zvláště v ohledu majetkovém. Rozdílu názvu odpovídá i rozdíl stavů. — Skutečně, č. 2, Pravidel, umístěný v kapitole *O společenském zřízení a správě osadníků, zní:* »označení osadníci (bývalí kolonisté) vešli do třídy selských obyvatel a jsou zařazeni do skupiny (razrjad) sedláků majitelů, při čemž se jim přiznávají *osobní výsady*, jež měli dosud, na níže uvedených základech...« Jest zřejmo, že zákon neztotožňoval Němce s ostatními sedláky.

Co se týče vlastnictví přidělených jim pozemků osadníky, předpokládá to zvláště 2. kapitola *Pravidel o pozemkovém zřízení osadníků (bývalých kolonistů) usazených na státních pozemcích*. Touto kapitolou se vyčerpává veškeré zákonodárství v tomto ohledu, r. 1871 a ustanovuje se tak viditelný rozdíl mezi



osadníky a sedláky po stránce majetkové, že o jejich ztotožňování nelze mluvit.

Senát zamítl r. 1893 odvolání (senát byl nejvyšším soudním dvorem Ruska), v žalobě osadníka Kari, na čl. 115. Ustanovení o zřízení státních vesnic (sv. XII. d. 2.), na základě toho, že tento článek vztahuje se jen na bývalé státní sedláky a proto *bez pochyby* nemohl býti použit v záležitosti týkající se jiné skupiny selských obyvatel, bývalých kolonistů (r. 1893 č. 77.). Senát shledal nesprávným ztotožňování kolonistů s bývalými státními sedláky a v tomto odvolání je odmítl. Podotýkáme to proto, že administrativní praxe obyčejně tyto dvě složky selského obyvatelstva ztotožňovala. Němci se totiž vždy toho domáhali, a využívali, tam kde jim to neslo výhodu, kde se mohli obohatit, ale při tom vždy ozebračovali ukrajinské sedláky (nam zlydniv treba).

Není více nejasných a vzájemně si odporujících zákonů, než byly ruské zákony o sedlácích a více si navzájem odporujících vysvětlení, než k těmto zákonům. Není více zamotané terminologie, než v IX. svazku P. S. Z. R. I. Syn podplukovníka, adoptovaný šlechticem sedlák, popovič (syn pravoslavného kněze), kolležský registrátor. (Nejmłodší úřednická hodnost), kupec, zapsaný do cechu obuvník, všichni stejně jsou nazýváni »městskými obyvateli«, sedlák, kozák, odnodvorěc, (drobný venkovský šlechtic, který za časů roboty míval jen jednu robotnickou rodinu atd.) jsou všichni nazýváni »selskými obyvateli«. Při vydání zákona ze dne 14. června 1910. (S. Šeluchyn. Zákon ze dne 14. června 1910 vyd. r. 1913, který pojednává podrobněji o této otázce. IX. sv. P. S. Z. R. I. od. 4. »O selských obyvatelích«, pod tímto názvem — jsou zařazeni i kolonisté pozvaní v různé době ze zahraničí (kap. I. lit. E, §9, str. 614 vyd. r. 1857). Bohužel nebylo tohoto neurčitěho a nejasného pojmenování a vzájemně si odporujících zákonů, dostatečně povšimnuto.

Zákon ze dne 4. června 1871 ustanovil pro kolonisty, přejmenované na osadníky mnoho důležitých výhod co se týče pozemkového majetku, neztotožňuje je se sedláky-majiteli. Avšak, mluvě o sedlácích, uvedený zákon užíval pojmenování selští obyvatelé, což dalo příčinu Němcům kolonistům, zařazeným do této skupiny, domáhati se výhod a výsad ustanovených zákonem pro bývalé panské robotníky, ačkoliv robotníky nikdy nebyli, naopak, v některých případech sami mohli tyto mít. Ve mnoha případech domáhání Němců mělo úspěch, tak tedy boháči používali výhod určených pro chudé, způsobivše tak jim a eráru značné škody. Nesprávné vysvětlení zákona vedlo k nesmyslům, až konečně důtklivé upozornění soudů Simferopolského a Oděského přineslo nápravu. Tak na příklad 4b. odst. tohoto zákona praví, že rolník Chersonské gub. jest oprávněn koupiti po-

zemek, rovnající se jeho šesteronásobnému přidělu, tedy asi 33 děs., aniž by byl povinen platiti dávku, ustanovenou zákonem. Jelikož však přiděly Němců-kolonistů se rovnaly 60 děs. na dvůr, norma nákupu pozemků mohla býti pro ně 360 děs. Ukrajinský sedlák nemohl tedy koupiti pozemek ani ve velikosti jednoho německého přidělu, protože tento byl výše 33 děs., kdežto Němec mohl koupiti celých 360 děs. a stal se případ, že osmičlenná německá rodina koupila 2.000 děs. a žádala o osvobození od dávky dle selského práva chudých.

Nejasnost a neúplnost zákona o rolnících způsobila, že němečtí kolonisté bez překážek začali skupovati veliké množství pozemků sedláků, sahaje při tom i na pozemky sedláků-majitelů.

Pozoruhodné, a jak se ukáže dále, důležité jest, že množství pozemků, vedené jako přiděly Němců, neustále rostlo, neboť všechna půda, zakoupená pomocí »ovčích kapitálů«, byla připočítána k přidělům, t. j. používala zvláštních výhod.

Dle zákona ze dne 4. června r. 1871 každá obec osadníků (kolonistů) obdržela knihovní zápis na přidělenou půdu, k jehož provedení byl ustanoven termín 4. června r. 1874 (17. a 24. odst. Pravidel). Od doby provedení knihovního zápisu měli kolonisté právo libovolně disponovati s přidělenými jim pozemky (19. odst. Pravidel), při čemž ve zvláštních poznámkách k 19. odst. Pravidel zákon přiznával obci osadníků právo rozdělovati půdu na úseky pro jednotlivé dvory, odevzdávati tyto úseky do osobního majetku majitelům těchto dvorů a rozkládati na ně dávku, dle velikosti úseku (1—3 poznámky k 19. odst.). Kolonisté se tak stávali osobními majiteli svých přidělů a podle zákona obdrželi právo *»vyvlastňování nejen ve prospěch spoluobčanů, ale i ve prospěch osob cizích«*, při čemž, *»uzavíraly se kupní smlouvy dle všeobecných ustanovení platných k uzavírání těchto smluv«*. Avšak Němci neprodali půdu nikomu jinému, než opět Němci.

Některé pozemky, zvláště přidělené kolonistům, jako na př. ovčí pastviska, zahradní pozemky a pozemky určené k pěstování lesních kultur, vše zůstalo osob. majetkem Němců (20 odst.) V těchto zákonech o německém pozemkovém vlastnictví od r. 1781 nebylo žádné změny a působili těsně před světovou válkou a na jejím počátku, bez ohledu na zákon ze dne 14. června 1910, jelikož tento vztahuje se na jednotlivou část obyvatelstva (kolonisty), může býti změněn zvláštním zákonem (odst. 88 základních zákonů).

Nesprávné užívání zákona ze dne 14. června 1910 mnohé Němce obohatilo, kdežto mnohé sedláky zničilo.

Němci-kolonisté obdrželi od státu přiděly v rozměru 60 děs., a stali se ihned majiteli obrovského pozemkového fondu. Stát



hned na začátku poskytl jim pevné základy pro vzrůst jejich hmotného blahobytu a pojistil je před ztrátou pozemků a před bídou. Mimo přidělů po 60 děs., kterým se pozemkový fond místních sedláků nemůže rovnati ani zdaleka, kolonisté mají ještě ovčí, zahradní a jiné pozemky, též přidělené jim ze státního fondu. Němci zahradní pozemky rozdělili mezi sebou, na ovčích pozemcích však ovce nepěstovali, nýbrž tyto pozemky zůstaly v užívání celých osad. Ani továrny ani jiné podniky Němci nezavedli. Obrovský pozemkový přírůstek jim dovoluje pěstovati veliké množství dobytka (zvláště krav), což sedlákům pro velký nedostatek půdy, jest nemožné. Mimo toho Němci získali tak veliký a stále se zvětšující nevyčerpatelný peněžní fond pro skupování pozemků. Důchod z pronajímání ovčích pozemků umožnil jim skládání kapitálu. Jelikož nájemné s pozemků se neustále zvětšuje, zvětšují se i ovčí kapitály. Dříve těchto kapitálů se užívalo k zaplacení výkupných obnosů za pozemky, ale zůstaly potom tak velké obnosy, — přebytky, že na př. Raschadská obec koupila za ně roku 1888 630 děs. a za 10 roků t. j. roku 1898 přikoupila dalších 1.090 děs. Později, když výkupy pozemků byly provedeny, bylo těchto kapitálů použito pouze k zakoupení dalších pozemků. Tento bezplatný fond spolu s ostatními Němcům poskytnutými peněžními obnosy, dal Němcům možnost zvednouti ceny pozemků do takové výše, že konkurence sedláků-Ukrajinců s nimi se stala úplně nemožnou, jelikož důchod sedláků nevynášel ani úroků na splátky. Pozemky zakoupené z těchto peněz, vedených jako peníze obecní, pokládaly se za pozemky přidělové a byly rozdávány mezi Němce kolonisty bezplatně. V některých osadách se stávalo, že každé, sotva narozené dítě, již mělo přiděl kolem třinácti děs. Každá německá osada měla průměrně 500 děs. ovčích pozemků, za jejichž pronájem stržené peníze, uložené v obecní pokladně, tvořily během každých deseti roků kapitál v obnosu 100.000 rublů. Tento fond již sám o sobě úplně stačil k zajištění Němců proti nedostatku půdy a před bídou. Staré osady v Oděském okrese měly až 4.000 děs. ovčích pozemků a tržily za jejich pronájem kolem 60.000 rublů ročně. Tento kapitál byl ukládán na 10—12 proc. úroků a tímto způsobem za sedm roků se shromažďoval kapitál více než 500.000 rublů. Obdrževše půjčku ve výši stejného obnosu od Chersonské Zemské Banky a přidavše k tomu svoje peníze a půjčku z Německa, Němci mohli lehko koupiti obrovské pozemky a celé velkostatky, a zaplatiti za ně značné obnosy. Takto zakoupené pozemky rozdávaly osady svým příslušníkům bezplatně. Osady chtěly zavést zvláštní dávku za tyto pozemky, jejího výnosu mělo býti použito ke koupi nových pozemků, avšak našli se mezi Němci protivníci tohoto systému, záležitost byla přenesena do senátu a senát ve svém rozhodnutí č.



20 z roku 1903 vysvětlil, po vyšetření otázky přidělených pozemků a ovčích pozemků, že pozemky, koupené pomocí kapitálu strženého za ovčí pozemky, mají býti rozdávány kolonistům bezplatně, jako příděly. Nové kolonie, které rovněž obdržely pozemky od státu bezplatně, však zavedly tuto dávku a používaly ji k témuž účelu, jakož i ovčí kapitály. Chudí kolonisté, mimo zcela vyjímečných případů, neexistovali.

Toto hospodářské zajištění umožnilo Němcům, aby zaujali první místo mezi ostatním obyvatelstvem bývalé Ruské Říše, co se týče blahobytu. Jak jest viděti ze zemských zápisů a notářských knih, toto bohatství přivedlo Němce k tomu, že kupovali pozemky jen proto, aby jich nashromáždili co nejvíce ve svých rukou, nikoliv proto, že jich nutně potřebovali. Učinili tak hromadění pozemků na Ukrajině hlavním předmětem svých národních starostí a snah. Majíce takové bohaté prameny jako ovčí kapitály a jiné, Němci zničili veškerou konkurenci při koupi pozemků a zbavili tak sedláky možnosti kupovat pozemky pomocí Selské Pozemkové Banky. Ve skutečnosti Němci znemožnili dosažení dobrých cílů, které byly vytčeny v manifestu ze dne 3. listopadu 1905, ohledně pomoci chudým, nemajícím pozemků sedlákům. Dle oficielních údajů Chersonského Zemstva. měli Němci již před rokem 1895 185.963 dės. půdy jim přidělené, mimo toho přikoupili přes 500.000 dės. a pronajímali kolem 300.000 dės. Toto množství měli jen kolonisté, němečtí šlechtici, statkáři, usazení na Ukrajině měli zvláštní velké pozemky-majoráty. Tehdy bylo podle oficielní statistiky v Chersonské gub. velkem 104.000 Němců. Chersonská gub. měřila 6,432.197 dės., z toho půdy vhodné pro zemědělství 4,101.333 dės. Tedy již před rokem 1895, skoro čtvrtina půdy vhodné pro zemědělství byla v německých rukou. Před rokem 1849 bylo v Cherson-gub. 42 německých osad, roku 1895 bylo jich již 150. Tam, kde vznikaly německé osady, původní ukrajinské obyvatelstvo vymizelo, vypuzené ze svých rodných míst, rozešlo se na všechny strany z části se vystěhovalo do Asie (do Turkestanu a do Sibíře), z části rozmnožilo řady proletariátu přístavních měst (Oděsy, Nikolajeva a jiných), nebo se stalo tuláky a nádeníky na německých statcích, což ohrozilo veřejný klid a bezpečnost. Skupování pozemků Němci zvláště stouplo od roku 1879, t. j. od doby rusko-turecké války. Tehdy Němci počali zvláště ostře a plánovitě prováděti svůj Drang nach Osten. Roku 1789 Němci koupili 30.368 dės., roku 1886 40.740 dės., roku 1889 32.665 dės. S poklesem pozemkového fondu šlechty, poklesl i německý nákup pozemků, na příklad roku 1903 Němci koupili již jen 15.000 dės., ačkoliv r. 1904 koupili opět 34.033 dės., — toto jsou oficielní údaje Chersonské gub. Údaje z Jekatěrinoslavské gub. jsou ještě zajímavější a důležitější. *Od šedesátých let min. st.*

*šlechta neustále ztrácela svůj majetek, kdežto Němci svůj majetek zvětšovali.* Podle zemské statistiky 78 proc. půdy koupené Němci patřilo dříve šlechtě. Od roku 1896 až do roku 1905 t. j. za 10 let prodala Chersonská šlechta 352.796 děs., z toho 125.003 děs. koupili Němci. Němcům se podařilo koupiti 7.030 děs. od státu a 14.060 děs. od Židů (mimo oněch 3.908 děs. odebraných Židům bez náhrady ve prospěch Němců) a 3.029 děs. *od sedláků.* Toto jsou údaje statistiky z roku 1905, později Němci kupovali mnohem více půdy. Až na několik vyjímek, případy, sedláci kupovali vždy méně pozemků nežli Němci. Co se týče ostatních přistěhovalců: Bulharů, Srbů a Řeků, ti se spokojili se svým přídělem stejné velikosti jako německý a více pozemků nekupovali. Během deseti let od roku 1901 koupili celkem pouze 1144 děs. Někdy rozdíl mezi koupí Němců a sedláků, zvláště když zasahovala Chersonská Pozemková Banka, dosahovala velmi značných rozměrů, tak na příklad roku 1903 koupili Němci 15.009 děs. roku 1904 34.033, kdežto sedláci roku 1903 5.877, roku 1904 11.309 děs. V letech 1901—1905 Němci koupili 62.619, kdežto sedláci jen 53.796 děs. Do těchto čísel, jakož i do jiných zde uvedených nejsou započítány koupě jednotlivých německých šlechticů, kterých bylo velmi mnoho. Tento poměr množství koupě byl porušen ve prospěch sedláků teprve roku 1906, kdy Selská Banka společně s Komisí pro rozdělování pozemků, provedla velký nákup půdy a začala ji úsilovně rozprodávat. Roku 1909 koupili Němci 16.980 děs. roku 1910 17.046, roku 1911 22.463; sedláci za tyto roky koupili: r. 1909 50.217 děs., r. 1910 32.036 děs., r. 1911 36.449 děs. Byl to však zjev dočasný a vyjímek, kdežto německý nákup pozemků, mnohdy i od sedláků samotných, byl zjev stálý, jakož i výprodej pozemků šlechtou. Od roku 1901 do roku 1905 chersonská šlechta prodala 140.555 děs. a v let. 1906—1910 282.871 děs. *Roku 1910 45.210 děs. a roku 1909 61.860 děs.* To jsou čísla ztrát šlechty, musíme při tom poznamenati, že přírůstek nákupu sedláku nepřipadá jen na účet sedláků, nýbrž i na Němce, jelikož Komise pro rozdělování pozemků prodávala tyto pozemky se stejných podmínek sedlákům i Němcům a označovala oba druhy selských obyvatel jménem sedláků-majitelů, ačkoliv sedláci nebrali účasti v koupí Němců, které jsou ve statistice uvedené jako takové, počínaje rokem 1906, číslce nákupu sedláků značně klesla a rozdíl musí býti připočten ke koupí Němců. Tvoříce pouhých 6 proc. zemědělského obyvatelstva Chersonské gub., drží Němci celou třetinu všech jejich pozemků a počtu 135.000 osob, kupovali více pozemků než 2.000.000 ostatního obyvatelstva-sedláků. Vztahující na sebe působení zákona ze dne 14. července 1910 se všemi jeho výhodami, Němci začali kupovati i přídělové pozemky sedláků, čímž tyto úplně ožebračovali.



Statistická data s jednotlivých okresů jsou ještě pozoruhodnější. Vezmeme na příklad zprávu Oděské okresní správy za rok 1913 z 855.007 děs. půdy v okrese k 1. ledna 1914, sedlákům náleželo 108.071 děs. Němcům patřilo 128.838 děs., k tomuto sedláci přikoupili 23.638 děs. a společně s Němci a připojivšími se k nim měšťany 75.158 děs., kdežto Němci samostatně přikoupili 193.488 děs. Roku 1913 náleželo sedlákům v Oděském okrese 131. 699 děs. půdy společně s měšťany a jinými osobami (včetně Němců) 207.807 děs., kdežto Němcům kolem 335.900 děs., t. j. skoro dvojnásobné množství. Zajímavá data jsou uvedena v Zemském Obzoru z Oděského okresu za r. 1902—1911. Z tabulek vidíme, že šlechta vždy jen ztrácela, za deset let se její majetek v Oděském okrese zmenšil na 84.209 děs; sedláci společně s měšťany a Němci koupili za 10 roků 39.747 děs., Němci sami 48.677 děs. Nebylo ani jednoho roku, aby Němci v Chersonské gub. utrpěli ztrátu a jen v Oděském okrese jednou při agrárních bouřích ztratili 175 děs. Za to však za poslední roky před válkou se pustili tak energicky do půdy sedláků, že tito pozbyli roku 1911 v Oděském okrese 6.815 děs.

Koupě pozemků Němci vždy a nevyhnutelně nesou s sebou zchudnutí sousedních sedláků a úplné hospodářské zhroucení děsjatiniščíků-měšťanů s výjimkou ojedinělých případů. Tito chudáci se pak stávají úplnými otroky a nástroji Němců. Němci nepřijímají okolních lidí do práce a vyhledávají dělníky přespolní, protože s přespolními mohli se v případě potřeby lehce vypořádati a dokonaleji jich mohli využít. Proto místní obyvatelstvo nemělo od Němců žádných výdělků a chudlo. Výdělek měli jen ti, kteří odcházeli za prací do vzdálenějších osad. Zchudlé obyvatelstvo pak prodávalo své pozemky a odcházelo z kraje. Němci již nabyli v tom veliké praxe. Není tedy divu, že k hanbě ruské a ukrajinské veřejnosti, slyšeli jsme mezi ozebračeným ukrajinským obyvatelstvem stesky po bývalé robotě a starých pánech. U pána sedlák si mohl vydělati, vypůjčiti, ba i zadarmo dostal od pána co potřeboval. Pán pomáhal i obci, přispívaje na kostel, na školu, na opravu mostů atd. Od Němců však ukrajinský sedlák, ani obec nedostali nikdy nic i kdyby umírali hladu. Panství šlechty bylo v porovnání s německým panstvím lehkým. Lehce si představíme budoucnost, která očekávala místní obyvatelstvo.

Všechny podmínky života a obyčeje kolonistů a sedláků byly naprosto odlišné. Osoby mající málo pozemků a nemající jich vůbec, byly docela jinak zabezpečeny u Němců, než u sedláků. Nedostatek pozemků u Němců a u sedláků byl rozličného původu: sedláci příliš zchudli — Němci příliš zbohatli. Následkem přírůstku obyvatelstva a dělení přídělových pozemků mezi všemi členy rodiny, drobné příděly sedláků z r. 1861 byly do ta-



kové míry zmenšeny, že před válkou připadalo v Chersonské gub. 1—2 děs., na rodinu a to s pozemky příkoupnými později. U Němců-kolonistů dědil pozemky vždy mladší syn na základě práva minoratního, kdežto pro ostatní děti při tak značném majetku se lehce našly prostředky k bohatému vybavení jich penězí, náradím, stroji a k vyučení jich řemeslu, takže nemajíce pozemků, měly tyto osoby mnoho jiných prostředků k zajištění slušné existence a byly zabezpečeny stejně dobře, jako ti, kteří měli pozemky. Tedy nedostatek pozemků ještě neznamenal pro ně bídu. I v tom případě, kdy minoratní právo bylo porušeno, nebyly německé podíly sníženy pod 20 děs. na dvůr. Sedláci neměli žádných fondů pro koupi pozemků, kdežto Němci měli ovčí kapitály na místě a zvláště k tomu určené sumy v Německu. Před válkou dostal jsem do rukou závěť Martina Bedřicha Schrencka, který zanechal svým dětem »1800 říš. Marek, nacházevších se v Kornthalu v Německu a uložených v Pozemkové Bance«. Schrenck, který byl ruským státním příslušníkem a žil v Marianské osadě Oděského okresu, jeho děti žily v různých osadách, měl peníze uloženy v záložně Marianské osady, kde též dostávali daleko větší úroky než v cizině, t. j. 6 proc. Tento příklad jest vzat jako všeobecný případ, neboť Pozemková Banka v Německu neexistovala přece jenom pro Schrencka. Skutečnost, že ruský státní příslušník, usazený na Ukrajině, měl peníze v Pozemkové Bance v Německu, jasně dokazuje, že existovaly styky německých kolonistů s Německem a s jeho úvěrními ústavy pro koupi pozemků.

R. 1906 dosáhli Němci povolení zřízení čistě německých škol ve svých osadách. Když dříve byly podobné jejich pokusy a žádosti zamítnuty, zakročil v Petrohradě sám německý velvyslanec u ministra školství. Podarilo se mu dosíci povolení k otevření jen dvou škol v Oděse, a to jen pro děti německých státních příslušníků, pod dohledem okresního školního inspektora. (Odesskoje Obozrěnije 13. listopadu 1909). Účelem zákroku německého velvyslance však bylo povolení ke zřízení německých škol pro děti ruských státních příslušníků německé národnosti, v první řadě pro děti kolonistů. Na první pohled a vzhledem k dnešním poměrům, zdá se tento fakt málo významným, avšak jasně dokazuje existenci styků německých kolonistů s německou vládou a péče této vlády o ně.

Styky Němců, usazených na Ukrajině a v Rusku vůbec, se svojí německou otčinou, mělo za účel ustanovení německého panství, v Ruské Říši; po dvacátém červenci 1914 byla zjištěna mnohá fakta, která též byla uvedena v tisku. Avšak při debatě o této otázce 2. prosince 1914, pan profesor Bicilli učinil ještě jedno smutné odhalení. Dle jeho výkladu německá vláda vůbec netajila svou pozemkovou politiku v Ruské Říši a v časopise

Deutsche Post, v Rusku skoro neznámém, nejen že se podávaly různé informace o německé kolonizaci v Ruské Říši, nýbrž byly udělovány i praktické rady, dokonce i o tom, jak bylo možno obcházeti ruské zákony. V německém tisku byly otevřeně přiznávány německé plány ovládnouti území cizích států, na základě toho, že jsou kolonizovány Němci.

I v Rusku německý tisk bedlivě pozoroval kolonizaci. Tak na příklad St. Petersburger Zeitung vydal a rozeslal svým odběratelům, jako zvláštní přílohu, mapu německého rozsídlení po Ruské Říši. Nepozorovala to jen ruská a ukrajinská veřejnost, ve které Němci a jejich přátelé zasívali a podporovali vnitřní rozpory, snažíce se odvrátiti pozornost od všeho, co souviselo s jejich plány, ovládnouti Rusko a Ukrajinu (Bij svého, aby cizí měli strach, radili Němci, a svůj bil svého, oslabuje své a posiluje německé).

Aspoň na počátku světové války měla si veřejnost uvědomiti své chyby vědomé i nevědomé, své nadřezování Němcům, a přehlížení svých lidí, — stáli jsme před nebezpečnou skutečností, Němci měli v Chersonské gub. po 90 dės. na rodinu, kdežto naši lidé měli jen 1—2 dės. a i ty se snažili Němci dostatí do svých rukou, z kterých se již pozemky nikdy nevracely. Německé bohatství a síla rostla, kdežto okolní ukrajinští sedláci stále chudli a ožebračovali se a dostávali se do hospodářského zajetí a otroctví Němců, nebo se proletarisovali a stávali se tuláky. Zda se potom můžeme diviti, že vesnice Trojickoje, sevřená se všech stran německými osadami a úplně ožebračená, založila sektu bezdětných (bězdětníkov)? Na ukrajinské půdě vyrostlo anglické *maltusianství* (náboženské učení, které hlásalo bezdětnost). Němci ne nadarmo otevřeně přiznávali, že potřebují jen ukrajinskou holotu. Ano potřebovali jí k dosažení svých cílů a k dosažení těchto cílů užívali všech prostředků, jen aby učinili z ukrajinského obyvatelstva proletariát. Po šlechtických majetcích nezbyvalo před válkou skoro ani památky, ale tvořily se miliony selského proletariátu, který neznal nic než dřinu a bídu a neměl kouska půdy, o kterém by mohl říci, že náleží jemu a kterého mohl plně využítovati a skliditi s něj pro sebe ovoce své práce. Toto obyvatelstvo bylo zotročováno Němci a činěno hnojivem pro germanismus. Nemnoho scházelo, aby nemělo nic společného se svojí zemí a se svým národem. K vlasti bylo lhostejno, nemohla jim poskytnouti nic dobrého.

Proto návrh zákona, připravovaný ministerstvem spravedlnosti byl nanejvýš potřebným, navrhovaná opatření měla zachrániti národ od bídy a hladu, který se stával nebezpečným pro stát.

Podívejme se však, jak žili Němci kolonisté a co přinesli ukrajinskému národu a Ruské Říši za to mnohé, co sami obdrželi.



## Kapitola V.

V roce 1915 se objevil v Izvěstijach Oděsského Bibliografického občestva, článek S. Avaliani »O Kavkazských kolonistech« (sv. III. výt. 4—5). V tomto článku jsou uvedena velmi zajímavá fakta, která si dovoluji předložit čtenáři.

Když do Chersonské gub. dorazila první spousta Němců, za účelem kolonisace Černomořského pobřeží, vláda se stala opatrnější, velký příliv kolonistů byl dirigován na Kavkaz. Generál Jermolov, známý svojí spravedlností, kterou si získal sympatie a úcty, spravoval tehdy Kavkaz, jako guvernér a rozhodl se, že založí v Gruzii německé osady, »za účelem rozšíření a zdokonalení zemědělství a různých jiných druhů hospodářství«. Němečtí kolonisté měli, jak psal Jermolov, sloužiti za vzor pracovitosti a kultury zdejším, málo vzdělaným obyvatelům, měli býti průkopníky lepšího hospodářství. Za účelem úspěšnějšího vyplnění tohoto plánu, byla v Oděse vytvořena zvláštní komise pod předsednictvím generála Inzova. Tato komise odeslala na Kavkaz v roce 1817—1819 několik skupin Němců, ponejvíce württemberských a badenských, celkem asi 2.625 osob. Na jejich přepravu z Oděsy na Kavkaz a udržování pro první dobu bylo vydáno 923.029 rublů. S počátku měli obdržeti příděly po 60 děs. na rodinu, jelikož však na Kavkaze nebylo dosti vhodných pro zemědělství pozemků, bylo toto množství sníženo na 35 děs., mimo toho byly jim dány k použití státní lesy a pastviny. Poněvadž kolonisté byli úplně bez jakýchkoliv prostředků, nejen, aby mohli založiti hospodářství, ale i aby se v první době jakž takž užívali, obdrželi od státu subvenci ve výši 500 rublů na jednu rodinu. Tyto peníze jim byli dány jako podpory a nepodléhaly vrácení. Kolonistům bylo poskytnuto právo autonomní samosprávy, kteréžto výhody byla zbavena Ukrajina, která na ní měla zákonné právo, avšak brzy úřady byly nuceny ustanoviti nad nimi zvláštní dohled. Jermolov je brzy poznal a změnil o nich své příznivé mínění. Jak sám přiznával, ukázali se býti línými, nekulturními, zvyklými zhýralému životu, zabeďnělými pověrci a nevzdělanci, v důsledku čehož, »nejsou vědomi pravidel občanských a příbuzenské a manželské svazky jejich nejsou pevné«. Nejen Jermolov, nýbrž i jiní představitelé vyšší ruské administrace brzy se přesvědčili, že

německé kulturtregerství a rozšíření nových vědomostí pomocí Němců mezi místním obyvatelstvem se nezdařilo. Ve svém hlášení min. Lanskému ze dne 7. května 1824, A. P. Jermolov líčí německé kolonisty nejčernějšími barvami. Již dříve generál-major Choven, ve svém hlášení Kozodavljevovi ze dne 30. května 1819, psal totéž, při čemž zvláště upozorňoval na jejich lenost a zkažené mravy. Vláda mnoho od Němců očekávala, a proto, pro ně mnoho učinila. Zejména očekávala, že budou *uslechtilými a mravnými poddanými*, ale sotva se Němci usadili v Ruské Říši ihned ukázali, že jejich život jest zhýralý, což vedlo k svévolnému zrušení manželských svazků a k uzavření nových, že jsou pcvaleči nemilující žádné práce a že nenávidějí veškeré úřady, které omezovaly jejich svévolné činy. Avšak i kdyby Němci stáli na vysoké kulturní úrovni, a jejich mravní život nepřipustil by žádných výtek, ani v tom případě neměli by místní obyvatelé od nich žádného užitku, neboť Němci se mohli právem nazývat separatisty, jelikož žili od ostatního obyvatelstva docela odděleně a nepřáli si s ním žádných styků. Takovými se ukázali němečtí kulturtregři na Kavkaze a proto byla německá kolonisace na Kavkaze po prvních nezdařených pokusech skončena.

Němci v Chersonské gub. nebyli o nic lepší, než jejich kavkazští soukmenovci. Byli velice nekulturními, při čemž žili izolovaně od okolního obyvatelstva, uzavřeli se od veškerých kulturních vlivů, a možno říci, že zůstali až do posledních časů na téže kulturní úrovni, na které byli před sto i více léty jejich předkové. Vařili se ve své vlastní šťávě. Samozřejmě, protože se uzavřeli od vlivu a styku s kýmkoliv, pro svojí izolovanost a uzavřenost, jakož i následkem své velmi nízké kulturní úrovně, nemohli mítí žádný dobrý vliv na okolní ukrajinské obyvatelstvo.

Němci žili velmi uzavřeně od všech, mimo Němců. Bez potřeby nepěstovali žádných styků. Osoby jiných národností neměly žádného přístupu do jejich středu, neboť Němci činili vše možné, aby tomu zabránili. V německých osadách mohli býti 2—3 židovští řemeslníci (obuvníci, krejčí), kteří pracovali u Němců jako pomocníci, tito stali se již svými lidmi, potom učitel a policejní strážmist (urjovník), t. j. osoby, které Němci trpěli jen z nutnosti. Užívali všech opatření, aby nemuseli mítí ani ve svém sousedství nikoho jiného, mimo Němce. Okolní obyvatelstvo se snažili nějak vypudití, kupovali jeho pozemky, zaváděli s ním různé spory, soudy atd., dokud život sousedů se nestával nesnesitelným a tito neodcházeli sami. Jelikož v chersonském obyvatelstvu převládá živel ukrajinský a stál nejvíce v cestě Němcům, stal se obětí německé nesnášenlivosti v první řadě. Dokonce i dělníky pro zemědělské práce přijímali němeč-



tí kolonisté z lidí, kteří přicházeli ze vzdálenějších míst, ponejvíce z Ruska. Místní ukrajinské obyvatelstvo bylo tímto způsobem připraveno o výdělek, s lidmi pak příšedšími z daleka, jak jsme se již zmínili, se Němci, v případě neshody mohli lehčeji vypořádati. Uvedeme dva případy, dokumentálně potvrzené, které ukazují německé chování, jak jsme jej výše popsali.

Dne 30. června 1908 ranhojič (feldšer), sedlák Vasil Kononenko koupil v osadě Landau, v Oděském okrese, od Antoniusse Hofa parcelu za 200 rublů, při čemž strany uzavřely smlouvu; v případě jejího nedodržení, vinik musel zaplatiti značnou náhradu. Hof chtěl opustiti osadu a přestěhovati se jinam. Proto chtěl prodati svoji usedlost, avšak Němci, vědouce, že nikdo mimo Němce nekoupil by od něj pozemky, nabízelí mu velmi nízký obnos. Když se však dozvěděli o tom, že Hof prodal pozemek Ukrajinci Kononenkovi, začali se domáhati, aby smlouva byla zrušena, hrozíce v případě okamžitého neuposlechnutí, nedovoliti mu přístup do kostela, přerušiti s ním veškeré styky, bojkotovati jej a vyloučiti jej z obce. Němci neznali žertů a své hrozby vždy plnili a proto polekaný Hof uprosil Kononenka, aby se tento vzdal koupě. Konec konců musela býti smlouva zrušená, poněvadž i Kononenko dostal výhružné dopisy. Němci vyhrožovali bojkotem i místnímu notáři Timofějevovi, jestli se opováží uzavřiti smlouvu Hofovým jménem s Kononenkem nebo s jiným ruským nebo ukrajinským zájemcem o Hofovy pozemky.

Druhý případ se stal v osadě Strasburg v Oděském okrese. Představenstvo osady přidělilo německým řemeslníkům velmi špatné pozemky. Avšak i tyto pozemky nesměly býti prodány nikomu jinému, než Němcům. Řemeslníci, kteří chtěli odejiti ze Strasburgu někam jinam za živobytím, chtěli prodati své pozemky za přiměřenou cenu, Němci však nabízeli velmi málo a proto se řemeslníci rozhodli, že své pozemky prodají Rusům neb Ukrajincům. Skutečně, místní sedláci, kteří velmi dobře znali Němce, netroufali si usaditi se ve Strasburgu. Avšak mezi oděsskými dělníky, kteří neznali tak dobře Němce jako sedláci, našlo se dosti osob, které se domnívaly, že se jim povede v osadách lépe než ve městě a rozhodly se usaditi se ve Strasburgu. Roku 1893 jedna ulice ve Strasburgu dostala název Ruská ulice (ačkoliv většina z Oděských přistěhovalců byla ukrajinské národnosti, byli nazýváni Rusy, jelikož v caském Rusku rozdíl mezi Rusy a Ukrajinci, čili, jak byli nazýváni Malorusy, činěn nebyl). Všechny tyto události se staly tak rychle, že překvapily Němce, avšak jakmile se tito vzpamatovali, ihned svolali obecní schůzi a vypracovali plán k vypuzení Ukrajinců z osady. Na jejich dvory uvalili dávky ve výši 22 rublů s každého stavení, požadovali, aby Ukrajinci platili za právo jezdit po německých ce-

stách, za vodu, za hlínu, za písek, za právo chovati drůbež, prasata, krávy a. t. d., při čemž němečtí představení obce počali obtěžovati Ukrajince vymáháním označených dávek, které měly býti zaplacený obecní pokladně. Když pak ukrajinští přistěhovalci odmítli platiti tyto nezákonné poplatky a podali na německé utiskovatele žalobu zemskému náčelníkovi, počali je Němci bojkotovati, a vyhrožovati, zapálením jejich obydlí a usedlostí, při čemž odmítli pojistiti jejich stavení ve své pojišťovně. Ukrajinci nemohli koupiti v osadě ani chleba, ani zeleniny, ani mléka, ani čehokoliv, — vše muselo býti dováženo z města. Němci naléhali, aby Ukrajinci opustili jejich osadu. Konečně se Ukrajinci obrátili na Zemskou Upravu (výkonný orgán Zemstva) a zde pojistili svá stavení v Zemské Pojišťovně (Zemskaja Strachovaja Kassa). Byl to první případ, kdy stavení v německé osadě byla pojištěna mimo německou pojišťovnu, která se nacházela ve styku s pojišťovací organizací v Německu. Konečně život Ukrajinců v kolonii se stal tak nesnesitelným, že začali pod cenou odprodávati své pozemky a usedlosti Němcům a jen nepatrná část jich zůstala v osadě, pokračující houževnatě v boji proti německému násilí a bojkotu.

Konečně ukrajinské žaloby byly vyšetřeny Oděským Okresním Sjezdem Soudců, za předsednictví barona Renaulda (pravděpodobně potomka francouzských emigrantů), který zrušil všechny, Němci zavedené dávky, poukázav na to, že Němci vybírali od Ukrajinců, nejen peníze, nýbrž i naturalie. Výtěžek z těchto dávek byl používán k vydržování obecních býků a k zaplacení služného německým duchovním. Německá osada se považovala za jakýsi svrchovaný stát, který mohl zaváděti daně (Viz mimo oděské časopisy též Russkoje Slovo, ze dne 25. listopadu 1914.).

Němci-kolonisté uzavírali sňatky jen s osobami německého původu, smíšené sňatky činily řídkou výjimku, při čemž nastávalo úplné poněmčení neněmecké strany, anebo nastalo pronásledování takového manželství. Nějaká Akulina Krjučková se stávala po sňatku s Němcem Karolinou a její děti se zvaly Emilie, Baltazar, Johann, Karl, Franz, Kurt, Jakob atd. Národní uzavřenost Němců a jejich izolovanost, vylučující každou možnost cizího vlivu, samozřejmě neblaze působila na Němce samotné. Zůstali na velmi nízké kulturní úrovni a všechen jejich život jde podle zastaralých německých tradic. Žádná moc nevnesla do jejich života nic nového. Měli čistě německé společenské zřízení, veškerá obecní a okresní volitelná administrace byla německá. Němci zastávali i funkci volených obecních soudců. Nový administrativní zákon z roku 1871, který ustanovil pro Němce všeobecný administrativní řád, nepřinesl pro ně nic nového, změnil jen formu, nikoliv podstatu, rovněž tak zákon z roku



1889. Veřejný i soukromý život Němců-kolonistů byl nejlepším důkazem toho, že všechna životní pravidla, jakož i společenský řád závisí více na lidech než na zákonech. *Národní jednota, ce-  
listvost a solidarita Němců odůvodňuje se v značné míře ještě  
tím, že nikdo je neznepokojoval, nedělil, nerozbíjel na skupiny  
a nenasazoval do jejich středu nic cizího.* Avšak život má své  
požadavky a sám nesl Němcům mnoho nového.

Dle minoratního práva všechen majetek nemovitý přecházel po rodičích k nejmladšímu synovi. Starší děti byl otec povinen nechat vyučiti řemeslu a opatřiti jim potřebné nástroje, dílny, peníze atd. Dětem nevyučeným řemeslu zanechával otec přikoupené pozemky. Dcery byly vybaveny peněžitým věnem a šatstvem, nebo i všelijakými movitostí dle zvláštního soupisu a ocenění. V případě, že manželka umřela nezanechavši dětí, byl její manžel povinen vrátiti věno neb zaplatiti jeho cenu, to-  
též platilo i pro případ rozloučení bezdětného manželství. Tak-  
to přidělená kdysi ruskou vládou Němcům půda zůstala dlouhý  
čas nerozdělenou na menší úseky, avšak v osadách vzrůstal po-  
čet bezpozemkových řemeslníků, obchodníků atd. Nastala nad-  
výroba těchto lidí, jejichž výdělky se zmenšily a současně vzro-  
stly ceny na pozemky a tyto začaly přinášeti velký zisk jejich  
majitelům. Rovnováha v poměrech byla porušena a minoratní  
právo se stávalo vůči hlednou nespravedlností. Vznikly tak ro-  
dinné hádky, soudní spory a dokonce i vraždy. Zákon ze dne  
4. června roku 1871 zrušil minoratní právo, učiniv přidělené po-  
zemky od roku 1874 osobním majetkem jejich držitelů, kteří  
s nimi mohli volně disponovati. Proto se začaly přiděly drobiti,  
jak závětěmi tak i obvyklým zděděním a posmrtným dělením.  
Avšak i po tomto připadalo na dvůr až 30 des. půdy přidělené  
a mimo toho vlastnili skoro všichni kolonisté ještě 3—4 násobné,  
množství půdy koupené. Bez pozemků zůstali jen řemeslníci,  
které zaopatřili rodiče ještě podle starého minoratního prá-  
va. Později tento zvyk začal mizeti. V osadách byly úvěrní po-  
kladny, spořitelny, sirotčí pokladny, pojišťovny a t. d., avšak  
Němci majíce velké množství pozemků, používali úvěru i v ji-  
ných ústavech, ve Společnosti Vzájemného Úvěru (Общество  
Взаимного Кредита), ve Státní Bance (Государственный Банк)  
a rovněž i u soukromých osob na základě směnek a zástavních  
listů. Ze soudních pří poznáváme, že Němci půjčovali peníze  
skoro výhradně Němcům. V osadách bylo hodně obchodů a ob-  
chodních skladišť, avšak veškerý obchod byl výhradně v rukou  
německých.

Když kolonista umíral a zbývali po něm nezletilí sirotci, před-  
stavenstvo osady prodávalo jejich nemovitosti a stržené peníze  
byly ukládány do sirotčí pokladny na 6 proc. úrok, sirotčí po-  
zemky pak byly pronajímány a peníze za nájem byly rovněž

ukládány do sirotčí pokladny. Při dosažení plnoletosti obdrželi sirotkové tyto peníze zpět, po odečtení výloh na jejich vychování. Tyto »sirotčí kapitály« dosahovaly ve všech osadách značné výše, tak na příklad v osadě Seltz dosahoval roční obrát sirotčí pokladny za rok 1903 výše přes půl milionu. Z těchto peněz byly poskytovány půjčky, za účelem přikoupení pozemků, na 10—12 proc. úrok. Obraty jiných pokladen, spořitelén a pojišťoven dosahovaly rovněž značné výše. Pojišťovny v německých osadách byly ve spojení s pojišťovacími ústavy v Německu. Pojistný kapitál některých osad převyšoval 2,000.000 rublů.

Z mé soudní praxe vím, že Němci-poručníci často šídili své svěřence-sirotky. Měli pro tento účel mnoho různých způsobů; na příklad vykazovali zvýšená vydání na výchovu sirotků, při čemž tato prokazovali stvrzenkami v ruském jazyce. Německá obecní schůze nerozuměla slova rusky (ruští státní příslušníci nepokládali toto za nutné, jak se to stávalo, vysvětlíme později) a přikládající více významu formalitě, uznávala tyto stvrzenky a správu poručníkovu. Stávalo se, že poručník opil svého svěřence a vyžádal si od něj spoustu podpisů na směnečných blanketech, když sirotek dosáhl plnoletosti byly blankety vyplněny na jména poručníkových spolupachatelů a peníze byli vymáhány na sirotčím kapitálu. Někdy za účelem zmocnění se sirotčího majetku posílali poručníci nerozvážné jinochy do Ameriky pod záminkou, že se tak vyhnou vojenské službě, jindy si vymýšlejí pohledávky u osob zemřelých-zůstavitelů, spolupachatel předloží pohledávku, poručník jí uzná za správnou a pak se hradí z dědictví. Vůbec německé způsoby v těchto otázkách byly nepoctivé a bezohledné.

Vdova dostávala po svém manželé mimo vrácení věna ještě právo na  $\frac{1}{4}$  všech hospodářských místností, na jednu obytnou světnici, kuchyň se stávala společnou. Z této příčiny vznikaly často sváry mezi vdovou a snachou a proto syn zřizoval v téže kuchyni ještě jednu kamna pro matku a tak bývaly v jedné německé kuchyni dvoje kamna.

Pro starce a mrzáky byly v mnohých osadách starobínce, ve kterých se za vydržování platilo 6 rublů měsíčně. I zde panovala železná kázeň a všečen život, počínaje modlitbou se řídil podle zvonku.

Kolonisté nikdy nelitovali peněz na veřejné budovy, jejich obecní úřady, školy a kostely představovaly vždy nákladné stavby, na př. stavba kostela v Seltzu stála 140.000 rublů.

V kostelích byla zvláštní oddělení pro ženy a pro muže, pro dívky, mládence a děti. V předsíni kostela stáli obyčejně lidé, které stihl trest, pro nějaký přestupek, uložený jim radou starších. Jak katoličtí kněží tak i protestanští kazatelé uzavírali s osadami smlouvy a byli dobře placeni. Na př. v Seltzi dostával



kněz 300 rublů ročně, 120 děs. půdy k používání, byt s topivem a odměny za zvláštní náboženské výkony, dle zvláštní taxy. V Badenu a Strasburgu peněžitý plat duchovních obnášel 600 rublů ročně. Němci obzvláště hleděli na dodržování taxy, na příklad: ve Strasburgu byly ustanoveny tyto ceny: za výkrop hrobů 1 rubl, za výkrop se zádušní mši 2 rubly, za křest 50 kopějek, za zádušní mši 1 rubl 50 kopějek, za oddavky se mši 3 ruble, se zvláštní modlitbou 5 rublů, za litanii 50 kop. Ve Strasburgu kněz Staub dostal od osadníka Wenigra, za oddavky jeho syna 5 rublů, avšak dle slov Wenigra, uspořádal oddavky, které stály na nejvýše 3 ruble. Vznikla pře, a jelikož kněz nechtěl ustoupiti, podal Weniger na něj žalobu pro dva ruble. Soud mu dal za pravdu a odsoudil kněze k náhradě požadované Wenigerem částky; byl jsem účastníkem zasedání okresního sjezdu soudců, projednávajícího tuto záležitost.

Při lihovinovém monopolu bylo v osadách mnoho prodejen kořalky (vodky), avšak tyto obchodovaly živě jen po dobu trhu, kdy přijíždělo mnoho okolních sedláků. Němci pili vodky málo, zato však pili hodně vína, kterého měli dostatek z vlastních vinic. Bylo mezi nimi mnoho notorických alkoholiků, avšak nikdy se neobjevovali na ulici v nestřízlivém stavu, proto se zdálo, že Němci jsou zvláště střízlivým národem. Ve skutečnosti však tomu tak nebylo a mezi Němci se vyskytovaly často vraždy v opilosti. A. Schmitt, který navštívil a popsal německé osady asi 30—40 roků před světovou válkou, pravil: »Opilství, jest v osadách velice rozšířeno . . . svátky jsou slaveny velice bujně v hostincích nebo i doma s vodkou a vínem. V tyto dny se vyskytují mezi Němci-kolonisty takové surové rvačky, že vzbuzují hrůzu okolních sedláků«.

Osvěta byla u Němců-kolonistů na velmi nízké úrovni, třebaže v každé osadě byla škola s pěti, šesti učiteli. Všechno vyučování bylo omezeno na čtení a psaní. Vyučovalo se rusky, tedy v jazyce, kterého neznaly německé ženy-matky školních dětí, ba i většina otců jej neznala vůbec, aneb jej znala velmi špatně. Děti mluvily jen německy a to jakýmsi žargonem, který neměl skoro nic společného se spisovnou německou řečí. Tento dialekt byl tak zaostalý, že jeden německý filolog přijel sem z Německa, aby studoval na Ukrajině jazyk, jakým se mluvilo v Německu před sto léty. Němci nečetli nic, ani německy, až na několik výjimečných případů, mimo německé bible. Ruské, či jiné časopisy neodebírali. V každé osadě byly dvě, tři osoby, které sledovaly německé a ruské časopisy a informovaly své spoluobčany o všem, co je mohlo zajímati (ovšem, že vyšší zájmy to nebyly, ponejvíce se Němci zajímali o to, kde byly na prodej pozemky).

*Ve škole se děti učily 5—6 let, za kteroužto dobu se jen tak, tak naučily čísti a psátí. Veškeré učení se omezovalo na dření*

bez pochopení, jelikož děti rusky nerozuměly a vyučování, mimo náboženství bylo vedeno v ruském jazyce. Někteří učitelé si stěžovali na zvláštní nechápavost německých dětí. Nemyslím, že by byli Němci méně nadaní nežli jiní národové — byli mezi nimi lidé jak nadaní, tak i nenadaní. Zvláště špatný prospěch německých dětí lze si vysvětliti tím, že vyučování bylo vedeno v cizím pro ně ruském jazyce. Nemohly se naučiti ve škole ruskému jazyku, neboť tento byl jen ve škole, mimo školu však se mluvilo jen německy. Proto se stávalo, jak psala jedna učitelka, že němečtí žáci v šestém roce vyučování zůstali při zkouškách státi jako sloupky.

Všechno vzdělání Němců končilo uměním podepsati se. Dále nepostupovali a obraceli veškerou svojí pozornost na zvětšení svého majetku. Proto zřídka kdy bylo lze viděti děti německých kolonistů na středních a vyšších školách. Děvčata byla učena ještě méně, neboť vzdělání bylo pokládáno za přepych. Často se stávaly případy, že děti majitelů 500—1000 dš. se sotva dovedly podepsati. Manželky a dcery Němců-kolonistů se málo líšily od svých služek, třebaže mnohé z nich byly velmi bohaté. Konaly všechny práce spolu s děvečkami. Ke společnému stolu s muži nesedaly, obzvláště v přítomnosti hostí, jedly v kuchyni a posluhovaly mužům u stolu. Vůbec Němci-kolonisté jednali s ženami povýšeně, pohrdavě a velmi cynicky; jsouce velice hrubými a otrlými, zůstávali takovými i vůči ženám. Jednou dostala se mi do rukou žaloba ženy jednoho Němce, která žalovala svého manžela o vrácení věna. Manžel poukazoval na její nepořádný život, kdežto manželka se odvolávala na to, že byl pohlavně slabým. Proces skončil tím, že manžel navrhl, aby byl lékařsky prohlédnut. Když soudní znalci-lékaři vyvrátili tvrzení manželky, její otec, na popud kterého byl proces veden, požádal o zastavení pře. Dle výpovědi svědků chtěl prý donutiti zete, aby přestoupil k baptizmu, k němuž sám s dcerou náležel.

Zvykem německých kolonistů bylo, že zájmy žen byly omezeny na »*Kinder Küche und Kirche*«, t. j. děti, kuchyň a kostel, což bylo nazýváno pravidlem tří K. Vzhledem k nízké kulturní úrovni Němců, byly mezi nimi velmi rozšířeny rozličné pověry a předsudky a různé věštkyně a mastičkáři měli u nich vždy bohatou ženi. Na lékaře se Němci obraceli velmi neochotně a to jen v krajních případech. Nejvíce tím trpěly ženy, které byly velmi nečistotné. V důsledku toho byl mezi kolonisty rozšířen svrab a většina z nich trpěla očním trachomem. Nemocné koně léčili ponejvíce pouštěním krve, pomocí zvláštního železného nástroje, nebo silně působícím nápojem. Ze soudní praxe znám případy, kdy venkovští mastičkáři léčili německé kolonisty pouštěním krve, pomoci téhož nástroje a dávali jim užívatí těchže nápojů. Byl jsem nucen podávati trestní oznámení za takové lé-



čení. V důsledku nedostatečné péče byla mezi koni, patřícími německým kolonistům rozšířena ozhrívka. Němci se snažili, aby toto zatajili lékařům a nemocných zvířat se zbavovali, prodávající je sedlákům a tak rozšiřující tuto nakažlivou nemoc, ničili koně sedláků-Ukrajinců a Rusů. Při debatě o této otázce prohlásil jeden oděský zvěrolékař, že u jednoho Němce zničil mnoho nemocných koní, avšak jednoho neb dva hřebce Němec před ním zatajil, koupil ještě devadesát koní, kteří se rovněž nakazili a prodal je sedlákům, po čemž sedláci byli nuceni zničit několik set svých koní. Roku 1913 bylo v Oděse utraceno tisíc nemocných koní. Jelikož Němci svěřovali opatrování svých koní svým ruským nebo ukrajinským dělníkům, umírali tito často na ozhrívku.

V poslední době Němci zpozorovali, že by mohli dosíci ještě více, kdyby měli svojí vlastní inteligenci. Na příklad při volbách do Zemstva byli nuceni vyhledávat kandidáty mezi Ukrajinci a Rusy, jelikož sami neměli dostatek vzdělaných lidí. Proto nemohli obsadit výlučně svými lidmi místa v bankách, které se nacházely pod jejich vlivem. Ovšem, že volby byly prováděny pod německým tlakem a byli voleni jen kandidáti, které určovali Němci, avšak to ještě nestačilo. Proto v některých osadách začali Němci zaváděti nižší střední školy (t. zv. progymnasia).

V Oděse měli Němci reálku (Řealnoje učiliště Sv. Pavla), kterou však pro nedostatek německých žáků navštěvovali hlavně žáci ruští a ukrajinští. Vedení školy bylo však německé.

Hospodářství vedli Němci velmi primitivními způsoby. Stroje měli tytéž jako sedláci, avšak úrodu měli lepší, neboť měli lepší dobytek a hlavně více půdy. Přesto roku 1912 byla úroda v mnohých osadách zničena Hessenskou mouchou, v jiných místech se zase rozšířil plevel v obilí, z čehož byla špatná úroda. Zemstvo vyslalo do osad agronomy, kteří zjistili, že toto bylo zaviněno velmi nedbalým ošetřením půdy. Majíce velké pozemky a snažíce se mít co nejméně najatých dělníků, neskládali své naděje v racionalisaci a v dobré ošetření půdy, nýbrž ve velikost osevní plochy, vůbec o dobrém hospodaření neměli většího ponětí než ukrajinští sedláci. Snažili se ledajak zorati a ledajak osít co nejvíce půdy, potom ledajak sklídní, pomocí několika dělníků a členů rodiny a co nejvýhodněji prodati, zdrževše obilí doma do té doby, až stoupnou ceny. Proto i malé děti 7—8 leté pracovaly jako velcí. Zisk a množství zaseté plochy pak hradily ztrátu způsobenou špatnou úrodou, proto i při značné neúrodě měli Němci velké zisky. Když zanedbávaná a neproplévaná půda přestávala dávat úrodu, pronajímali jednoduše své pozemky Ukrajincům s podmínkou, že tito je osejí kukuřicí, která vyžadovala velké péče o půdu a jejího řádného čištění

pomocí plení. Takovým způsobem sedláci bezplatně čistili Němcům pozemky.

Sedláci neměli čemu se učit od Němců, naopak poltavští sedláci se stali učiteli Němců. Někdy čas před válkou totiž koupilo 1500 děs. bývalé půdy hraběte Musina-Puškina, družstvo poltavských přistěhovalců (Němec, který koupil 18.000 děs. těchto pozemků, přišel do nesnází při svých jiných podnicích a tak pozemky uklouzly z jeho rukou). Němci se z počátku posmívali způsobu obdělávání a hnojení půdy Poltavců, když však ti to dosáhli skvělých výsledků, začali od nich odkoukávati jejich způsoby.

Zemský agronom, který byl přítomen debatě na Oděské universitě, prohlásil, že dle jeho úsudku se nemohli sedláci Chersonské gub. ničemu od Němců naučiti.

Poslední dobu před válkou začali Němci pěstovati vinnou révu a zahrady. Naučili se tomu od obyvatel vesnic Graděnicy a Bělajevky. Co se týče chovu ovcí, třebaže jim byly přiděleny k tomuto účelu zvláštní pozemky, vůbec se jimi nezabývali.

Rozšířili mezi obyvatelstvem své bryčky, však později sami jich zanechali, shledavše pohodlnějším používání místních »arb« (arba-tatarský dvoukolový vůz, zde však jest míněn žebříňák) a velkých vozů. Vůbec vše co bylo u Němců lepší než u sedláků nutno přičítati ne německým dobrým vlastnostem, nýbrž jejich bohatství, které jim umožňuje kupovati lepší inventář. Stávalo se však, že bohatý sedlák míval lepší inventář než Němec. Zdá se, jakoby naši Němci ztrnuli v několika pokoleních. Všechny jejich domy a budovy byly stavěny způsobem jakého se užívalo před sto lety. Vše bylo tak podobné jedno druhému, že nebylo lze rozlišiti jednu usedlost od druhé bez domovního čísla. Pokoje byly zařízeny všude stejně. Luteráni byli poněkud kulturnější než katolíci, avšak, jako Němci byli všichni stejní, rozdíl bychom viděli jen v bohatství. Podle toho, kolik měl Němec půdy, líšil se oděvem, koňmi atd. od svých spoluobčanů. Co se týče duchovní kultury byli všichni stejní. Rozdíl mezi Němci a Ukrajinci byl nápadný, porovnáme-li sedláka Poltavce, majitele 60 děs. a Němce, který měl i 300—400 děs. Poltavec se snažil, aby poskytl svým dětem vzdělání, odebíral časopisy, vedl vzorně své hospodářství, zajímaje se při tom o nové metody, atd. Vůbec představoval již polopána. Němec, který žil ve větším blahobytu, zůstával i nadále nevzdělaným.

Obyčejně bohatší lidé nekradou, proto i mezi Němci, kteří byli bohatými lidmi, jen zřídka se vyskytovali zloději, toto však nesvědčí o jakési mimořádné poctivosti Němců, prostě nepotřebovali krási různé drobnosti, jako nějaký kus dřeva, chomout a pod., za to však, jak jsme již uvedli dříve, dopouštěli se různých podvodů na svých svěřencích, okolních sedlácích atd. Německá



mládež též kradla rodičům různé nářadí, drůbež a pod. V každé osadě býval veselý domek, obyčejně vydržovaný nějakou veselou vdovou-Němkou, která měla k ruce několik veselých děvčat nebo vdoviček. Sem nosila mládež ukradené věci a zde se veselila. Hrál se na harmoniku a zpívaly se písně buď ukrajinské nebo vojenské ruské, neboť svých vlastních písní Němci neměli.

Konkubínát mezi německými dívkami a mládenci byl věcí tak všední, že soudy byly často přetíženy německými pohledávkami alimentů.

Když v osadách žili Židé, německá mládež kradla jejich drůbež, hlavně husy, aby je mohla nositi do zábavních domků. Proto byly v některých osadách, fialové, zelené nebo červené husy, takto zbarvené byly označeny židovské husy, neboť barevné perí přispívalo k zjištění zloděje. Němci vždy ukrývali své zloděje před policií, trestající je sami domácími prostředky, zato však bez milosti se vypořádávali se zloději cizími; byly zaznamenány případy zakopávání za živa do země, vlečení nešťastníků uvázaných k bryčce plným tryskem, násilné krmení během několika dní slanečky bez vody, vykroucení kloubou atd. Němci byli velmi vynalézavými mučiteli.

Mezi Němci kolonisty bylo velmi rozšířeno uličnictví a projevovalo se jiným způsobem nežli u ukrajinských sedláků. U sedláků na příklad se mstili zloději svým zrádcům tím způsobem, že je buď ztýrali nebo jim vyhrožovali, kdežto Němci měli jiné způsoby: buď odtáhli domovní vrata na střechu a zastrčili je do komína, nebo chytnou svědkova psa, strhnou mu kůži na boku a takto nechají nešťastné zvíře pobíhati po osadě, v jednom domě polili všechny okna jakousi páchnoucí tekutinou, takže majitel byl nucen nechat znovu zasklíti všechna okna. Zneuctívali a pohrdali lidskou osobností a důstojností. Němci projevovali daleko více cynismu a vynelázavosti nežli jiní národové. Pojem o poctivosti měli jakýsi povrchní, spíše formálního rázu. Svědomí bylo zatlačeno do pozadí. Byli mezi nimi úžasnou měrou rozšířeny podvody, ať již při koupi a prodeji pozemků, nebo při směnkových pohledávkách, nebo vyúčtování poručníků ze správy pozůstalosti a majetků svých svěřenců. Převáděli často svůj majetek na cizí jméno, aby tak unikli placení dluhů, nebo falešné prodeje neb zastavení majetku, vystavovali falešné stvrzenky a zástavní lístky, aby věřitelé nemohli obdržeti obnosy, na které měli právo, nýbrž buď vůbec nic nedostali nebo dostali obnosy daleko nižší, páchali dvojí prodej nemovitostí, zvláštními kombinacemi se zabavením majetku, aby věřitelé nemohli jejich majetek prodati, podvody s jednotlivými smlouvami, pomocí kterých dvakrát prodali neb zastavovali tentýž majetek, falšovali smlouvy a směnky atd., jen aby mohli pohodlně zbohatnouti na cizí ú-

čet. Jejich obratně zamotané a maskované civilní pře byly běžným a známým zjevem v soudech německých okresů. Podváděli Němci stejně, jak své, tak i cizí, nevybírajíce v prostředcích.

Němci-kolonisté byli velice lakotnými. Proto uchýlovali se k různým prostředkům, aby zbohatli. Toho využívali ruští a ukrajinští podvodníci a prodávali Němcům, pod rouškou nalezených pokladů a falešných peněz měděné kroužky, piliny, čistý papír podlepený starými bankovkami atd., získávajíce takto sta a tisíce rublů.

Vidíme tedy, že Němci-kolonisté nebyli o nic poctivější nežli jiní národové. Páchali zločiny a podvody v daleko větším měřítku a daleko rafinovanějším způsobem nežli ostatní obyvatelé Chersenské gub. Tento závěr jsem učinil z vlastní dlouholeté soudní praxe. Každý by se mohl o tom přesvědčiti ze soudního tisku. Uvedu několik případů, které dokazují, že Němci-kolonisté nebyli o nic lepšími, než sedláci-Ukrajinci.

Obyvatel Mariinské osady Oděského okresu, Schmidhall, byl obviněn z loupežného přepadení. Dle výpovědi obyvatele téže osady Esselingera, který byl zaměstnán u osadníka Köpplina, čtyři útočníci ozbrojeni noži jej přepadli ve stáji, donutili jej, aby vypil jakousi tekutinu, po požití které ztratil vědomí a odvedli ze stáje tři koně v ceně 500 rublů. Když Esselinger přišel k sobě, jal se zloděje pronásledovati. Jeden z nich mrští po něm kamenem a zasáhl okno Köpplina, který probuzen zvoněním rozbitého skla, se probudil. Zloději se ulekli a dali se na útěk, zanechavše koní, avšak Köpplin poznal Schmidhalla. Soud však zjistil, že celý případ byl vymyšlen Esselingerem ze msty Schmidhallovi, k čemuž se Esselinger též dozna. Schmidhall byl osvobozen a byla podána žaloba na Esselingera. (Odesskij Listok 21. listopadu 1909).

V osadě Katherinenthal smluvil se kolonista Veitenmeer se svými druhy Böhmem a Diehlmanem a společně ztýrali Martina tak, že tento za dvě hodiny skončil v zemské nemocnici. Důvodem k tomuto surovému činu byla zlost Veitenmeerova na Martina za to, že tento mu přebral děvče z téže osady (Odesskij Listok 22. prosince 1910).

V osadě Johannisthal jakýsi Henzle počíhal si u studny na své sousedy Knoldy a ze msty je smrtelně pobodal. (O. L. leden roku 1910).

Na počátku války byl skončen proces, ve kterém jakýsi Seilinger byl odsouzen k nuceným pracím pro padělání smének na obnosy přes sto tisíc rublů.

Jiný proces se odehrál ve městě Jekatěrinoslavu. Mnohé noviny přinesly o něm zprávy ve dnech 19.—23. listopadu 1914. Bohatý Němec Kiehlmann byl obviněn, že pro nespůsobilost a z lakoty zardousil vlastního otce, po němž zbylo jmění ve výši dvou mi-



lionů rublů. Vrah byl odsouzen k těžkým nuceným pracím na Sibíři doživotně.

Z těchto náhodných vybraných případů jest patrné, že Němci nebyli nikterak vyšší rasou mezi ostatním chersonským obyvatelstvem. Musíme při tom podotknouti, že Němci skládali bohatší vrstvu obyvatelstva Chersonské gub. a skoupivše veškeré pozemky, *zastoupili místo šlechty*. Vypravování o německé kulturnosti, poctivosti a mravnosti jsou právě takovými báchorkami, jako i o německé čistotnosti.

Němci hleděli na ruské a ukrajinské sedláky povýšeně, pohrdavě, štítili se jich a vyhýbali se veškerým stykům s nimi. Projetovali však neobyčejnou podlost. snažíce se všemi prostředky, aby připravili okolní slovanské obyvatelstvo o půdu a zbavili je veškerých možností výdělků, aby je ožebračili a tak donutili k odprodeji pozemků. Jako dělníky zaměstnávali lidi z daleka, s místním obyvatelstvem se stýkali jen v případě krajní potřeby. Od svých dělníků vyžadovali vysilujících výkonů, když však nastávala neúroda, užívali všech prostředků, aby dělníci, jak se říká lidově, sami »praštili s prací«, aby jim nemuseli platiti.

Platili své dělníky velmi bídne, obzvláště v neúrodné roky. Zacházeli s nimi velmi špatně, mořili je prací a naprosto nedostačnou stravou, takže dělníci skutečně je opouštěli sami. V srpnu a v září obyčejně jednacích síně okresních soudců a zemských »náčelníků« bývaly přeplněny ožebračenými, zmrzačenými, ošizenými a otrhanými »chochly« (posměšný název Ukrajinců, daný jim Rusy pro jejich zvláštní účes — chochol, čili čub nebo čuprynu), žalujícími své německé zaměstnavatele a utiskovatele. Jako pomocník státního zástupce Jelisavetgradského okresu vyšetřoval jsem velké množství při mezi dělníky a Němci-kolonisty, zjistil jsem mnoho případů týrání dělníků. Aby ospravedlnili své nelidské chování, užívali Němci všech prostředků k obvinění svých dělníků. Obviňovali je z krádeží, stávek, vzpour a dokonce jim podstrkávali různé předměty, o kterých potom prohlašovali, že jim byli odcizeny. Všechno to dělali jenom proto, aby nemuseli dělníkům platiti.

V místech, kde se usazovali Němci, stávali se děsjatínščíci buď jejich otroky a slepými nástroji germanismu, nebo byli nuceni vystěhovati se z kraje. V těchto případech zemljanky a hadjučníky mizely beze stopy. Němci odebírali pronajatou půdu od okolních sedláků a pronajímali jí jen tomu, kdo se ukázal býti poslušným a slepým jejich nástrojem. Němci nejen ničili okolní ukrajinské vesnice hospodářsky, nýbrž i mravně je rozkládali a snižovali jejich kulturní úroveň. Němci potřebovali takové sousedy, kteří jim nemohli klásti žádného odporu, potřebovali »zlydniv«. Ulehčovalo to jejich snahu shromáždit ve svých rukou pozemky a dávalo laciné dělníky pro vzdálenější osady. Pro osady

nejbližší, tvořilo to poslušné sklíčené bídou automaty-roboty. Zájmy sedláků a Němců byly naprosto rozličné. Nevédlo se sedlákům lépe, ani když Němci jim pronajímali své pozemky v drobném za peníze nebo za část úrody, stávalo se tak sice velmi zřídka kdy. Němci, ač toho vůbec nepotřebovali, vymáhali vysoké nájemné a všemožně vykořisťovali ubohé sedláky-nájemníky. Němec se nebál, že by zůstal bez nájemníků, neboť mohl přivést ze sousedního statku dobytek a stroje a pole by neležela ladem.

Nastal docela nenormální stav věcí. Pro Němce byla Chersonská gub. neobjatným prostorem, který celý mohli koupiti, kdežto pro sedláka-chersonce, byla to vlast, ve které neměl kam položit hlavu. Proto Němci se v Chersonské gub. vzdávali, kdežto Ukrajinci, jejichž předkové kdysi zasílali tuto zem svými kostmi a zalili ji svojí krví, opouštěli rodný kraj a stěhovali se do Turgajské oblasti (Turkestan), do Zakavkazi, do Sibíře, kamž byli vypovídaní zločinci za nejtěžší zločiny, ba i do Ameriky. Sedláci docela úpřímně litovali starých dob roboty a poddanství pánů, kteří přece byli jim bližší a hodnější na ně, než Němci-kolonisté, byli stejné se sedláky víry, drželi tytéž svátky a obyčeje, od nich přece jen mohli dostati sedláci pomoc, radu, příspěvek na kostel, na školu, na postavení mostu, neb opravu cesty nebo hráze. Němci nikdy ničím sedlákům nepříspěli a nepomohli, všechna tíha udržování cest, škol, mostů atd., ležela na bedrech sedláků. Ani na směnku neb zástavu nepůjčili Němci sedlákům peníze, neboť půjčovali výhradně svým Němcům.

Jaká to byla tragika pro ukrajinský národ a hanba pro ruskou vládu, že ukrajinští sedláci volali po návratu otroctví, aby ušli německému útisku.

Hle, co psal mně ukrajinský šlechtic, který zastával funkci okresního soudce jehož působíště bylo ze všech stran obklopeno německými osadami a z celého okresu zbyl jediný ze šlechticů.

»V měsících srpnu a září jest moje jednací síň přeplněna německými dělníky ošizenými a vyhozenými. Ti z mužů (ruský název pro sedláky, pozn. překl.), kteří sloužili u Němců delší dobu, stávali se zvláštním druhem lidí — německých dělníků. Přestávali býti *Ukrajinci, ztráceli svoji národnost, víru obyčeje, komolili mateřskou řeč, přivykali německé hrubosti, pohrdali svým vlastním a velebili německé. V mém okrese Němci zcela zatlačili ukrajinské obyvatelstvo. Jejich neblahý vliv na Ukrajince se projevuje na poli hospodářském, kulturním i náboženském, mravním.*«

Na hospodářském poli si Němci ukrajinské obyvatelstvo úplně podrobili, uchvátivše do svých rukou jeho pozemky, jakož i pozemky ukrajinské a ruské šlechty. Ukrajinské obyvatelstvo jest nuceno dívati se z německých rukou. Půdu od Němců mohou pronajati za velice těžkých podmínek a jsou nuceni plniti jejich



vysoké požadavky. *Vznikla skoro druhá robota*, robota na hospodářském podkladě, při čemž t. zv. ukrajinský děsjatiniščik jest nucen na první rozkaz Němce zanechatí své práce třeba i spěšné, jako na př. sklizení dozrávajícího obilí a jíti pomáhati Němci, když »chazjain zahadav« (uvozovky překladatele — pán poručil) bylo to pro děsjatiniščika zákonem, jinak by se Němec dovedl pomstít neposlušnému. *Vyhodil by jej z chalupy, odepřel by mu pronajímání půdy, ztýral by jej, zasypal by jej různými soudy a žalobami s připraveným kádrem svědků, rovněž děsjatiniščiků, neb dělníků. Němec nikdy nepřipustí, aby žijící vedle něj Ukrajinec se mohl hospodářsky zotaviti*, jest to pro Němce pravidlem, neboť potřebují »zlydniv«.

Mravně Němec docela rozkládá duši ukrajinského sedláka. Nepotřebuje kolem sebe lidi s pevnými mravními zásadami, zdravým pohledem na život a jeho pravidla, nýbrž potřebuje nemyslicí, temnou sílu svalů. Kupuje jí a potlačuje ducha. Rusové a Ukrajinci, žijící blízko Němců, stávají se nepříjemným dvounohým dobyt看kem, se strachem před pěstí v pohledu a s hrubostí a divokými výstřelky občas vybuchující povahy.

V náboženském chledu Němec svým pohrdáním, venkovským pravoslavím, svým výsměchem nad popy, lákáním svých dělníků k požívání masa během našich hlavních postů, ignorováním velkých pravoslavných svátků atd., postupně naučil ukrajinského sedláka *styděti se za svou víru a národnost*. Nasadil mezi ukrajinským lidem Stundu (náboženská sekta založená Němci; svůj název dostala od toho, že svá shromáždění odbývali sektanté ve zvláštních hodinách něm. Stunde) a ponenáhlu tvoří z Ukrajinců Němce. Máme zde ukrajinské rodiny, ve kterých se stala němčina mateřskou řečí a kde děti Ukrajinských rodičů nosí jména Wilhelm, Jakub atd.

Před vypuknutím nynější (rozuměj světové, pozn. překl.) války zdálo se, že místní ukrajinské obyvatelstvo ztratilo národní sebeúctu a uvědomnění, zdálo se ztraceným a uhasnuvším na věky. Ještě za války rusko-japonské říkalo »nam vse odno pid Turka či pid Haponcja (nám jest jedno pod Turkem nebo pod Japoncem)«. Byl jsem velmi potěšen, když jsem uviděl, že válka s Německem i zde probudila lid a že se národ vzchopil; objevila se nová naděje na zbavení se německého tlaku . . . Třesu se při myšlence, že všechno může zůstatí při starém a že Němci budou jako dříve zneuctívati ukrajinskou zemi a duši, ukrajinské tělo a majetek. Avšak svítá mi naděje, že konečně Ruská Říše a veřejnost pochopí a svrhne ze své šíje »německého uchvatitele«.

Dopis tohoto šlechtice soudce, uvedený mnou jen částečně, shoduje se se vším, co jsem napsal. Byl diktován hlubokým citem vlastence, žijícího ne z vlasti, nýbrž pro vlast a cítícího s bídou svého národa.

## Kapitola VI.

Ukrajínští sedláci nenesou na věci viny. Vidíme jejich bezmocnost v zápase s německými vetřelci. Neměli z čeho *vytvořiti hospodářskou moc*, nahromaditi kapitály a kupovati pozemky v potřebném množství. Nemohli ani shromážďiti zásob pro případ potřeby a obejít se bez pomoci ani při menší neúrodě, čehož Němci nikdy nepotřebovali. Vzhledem ke své chudobě neměli sedláci ani svých úvěrních ústavů. Neměli zvláštních pozemkových fondů, jako ovčí pozemky, neměli půjček a subvencí. Němci naopak měli toho všeho dostatek a mimo toho měli ve všech sférách své ochránce a zastánce ve všech institucích. *Zdali pak aspoň jeden Ruský neb Ukrajinský poslanec pracoval pro své voliče u Dumě, jako pracoval pro Němce jejich poslanec Lutze!* Jak tedy mohli soutěžit ukrajínští sedláci s Němci a protiviti se jim při tak hrozném hospodářském a kulturním zanedbání.

Není žádné pochyby, že Němce nejen v našem kraji, ale i v celém Rusku vedla čísi neviditelná ruka a vůle. Jest to jasné z jednotného systému a stejných fakt v životě všech německých osad, z jednoty a jednotvárnosti celé německé činnosti, všech způsobů a vzájemných poměrů. Celá osada vstává podle zvonku, snídalo se, obědvalo, pracovalo, modlilo se, odpočívalo, protestovalo, podávala se žádost, posílala deputace, šlo se spát atd., vše se dělalo podle zvonku. Život všech osad tvořil jeden celek, vystříhoval se, urovnával se a plynul podle jednotného systému, jako by podle zvonku, na který zvonila čísi jednotná vůle. V tom byla úžasná síla germanismu a velké nebezpečí pro domácí obyvatelstvo. Ruka, která dávala povel zvonkem všem Němcům v celé Ruské říši a vůle řídící všechen jejich život a sjednocovající je proti Slovanům, nevybírala v prostředcích a starala se o to, aby zasíla mezi Slovary blud a nesvár, aby mohla vytáhnout pro sebe »kaštany z ohně cizíma rukama«.

Němci počítali se vším, co by jim dopomohlo k dosažení jejich cíle. Snažili se ovládnouti a podrobiti svému panství, banky, Zemstva, úřady, politické strany, společenské kruhy, vlivné osoby a t. d.

Zemstvo utvořené na základě hospodářského a majetkového censu, v důsledku toho, že půda v Chersonské gub. přešla do německých rukou, se ocitlo též v moci Němců, kteří sami a pomocí



svých přátel a pomocníků usměrňovali jeho činnost, často docela ne v zájmu místního obyvatelstva, nýbrž vždy ve svém německém zájmu. Vliv německého živlu v Zemstvu se značně zvětšil po vydání zákona ze dne 5. října 1906. Cílem tohoto zákona bylo zvýšiti práva sedláků a jeho § 9 dovoľoval selským obyvatelům, kteří měli ustanovený majetkový cens, mimo přidělové půdy, zúčastňovati se mimo zemských a selských voleb, ještě dvou zemských volebních sjezdů, »mimo účasti ve volbách členů Zemstva ze selských obcí, okresů«. Bohatí sedláci se obyčejně dávali zapsati do obchodních společenstev (gildíja), tím však pozbývali práv, která příslušela selskému stavu. Němci toho nedělali a tak volili dvakráte. První takové volby v Akkermanském okrese (nynější Besarabie v Rumunsku) daly drtivou převahu Němcům. Na počátku světové války ze 129 úplných censů Oděského okresu 82 se nacházelo v německých rukou a ze 1280 neúplných, 640 t. j. 62 proc. úplných a 50 proc. neúplných. Ovšem že německá převaha přinášela činnosti Zemstva a sedlákům nesmírnou škodu. Němci, jakožto živel nekulturní, byli dalecí všech kulturních podniků Zemstva. Jako živel nepřátelský místnímu obyvatelstvu a od něj žijící izolovaně starali se samozřejmě jen o své zájmy, nikoliv o zájmy sedláků. Na příklad Němci měli dost svých řemeslníků a proto bylo pro ně nevýhodné, aby ukrajinské obyvatelstvo mělo též své řemeslníky, proto, dokud Němci neměli takový vliv v Chersonském Zemstvu, existovaly v Chersonské gub. dvě zemské řemeslnické školy; jakmile však se dostali Němci do Zemstva, byly zrušeny a sedláci-Ukrajinci neměli kde se učit řemeslům.

Viděli jste někdy obrázek na akciích Chersonské Zemské Banky? Jest symbolický. Pole pokryté úrodou, které kosí Rus v *laptích* (lapti-ruská lidová obuv, pletená z lipového loubí, podobná slovenským opánkům). Rusky v sarafaných (ruský ženský národní kroj, šaty bez rukávů oblékané na košili s rukávy, přepásané pod nadry), vážou snopy, v dálce za polem jest viděti německou Kirku (luteránský kostel) a kolem německou osadu. Kam se však podělo místní ukrajinské obyvatelstvo pracující u Němců a pro Němce? *Není ho, asi vymizelo.* Pole však zřejmě nepatří pracujícím na něm lidem, neboť při tak tučné úrodě jeho majitel by nechodil v *laptích* a ženy by nebyly bosé, neboť i nejchudší ženy oblékaly pro takovou práci nějakou obuv, protože strniště nemilosrdně píchá do nohou. Jsou to dělníci Němců, nově přišedší zdaleka Rusové. Ideál Banky je německá Kirka.

To není fantasie, nýbrž hrozná pravda, jest to ilustrace německé činnosti, činnosti německé Zemské Banky. Prohlédl jsem seznam klientů Banky a zjistil jsem, že více než 25 proc. byli Němci; když vezmeme v úvahu, že Němci tvořili jen 6 proc. selských obyvatel Chersonské gub. a že Chersonská Zemská Banka byla

bankcu pozemkovou, pak poznáme význam německého záslí v této bance. Jelikož Němci uchvátili do svých rukou 40 proc. půdy v Oděském okrese, účastnili se vždy 60—70 proc. většinou valných hromad Banky a svými hlasy a vlivem dělali co chtěli. Nesmíme zapomínati, že tyto hlasy a vliv patřily nekulturní a místnímu obyvatelstvu nepřátelské vrstvě. Němci užívali všech způsobů, aby správa Banky nevyklouzla z jejich rukou a aby do ní nevniklo nic neněmeckého. Šlechta poltavské, Podolské a Kyjevské gub. nemohla dosíci toho, aby mohla používat služeb Banky. Její účast, jako klientů, vzhledem k její kultuře a neněmecké národnosti, by značně ohrozila německé postavení, neboť šlechta by se bývala zúčastnila též schůzí a hlasování.

Podívejme se do výroční zprávy Banky a uvidíme, že počet Němců v její správní radě rostl každým rokem, Rusové a Ukrajinci byli vytlačováni. Německý vliv by byl ještě silnějším, kdyby měli více kulturních lidí. Takto museli za sebe dosazovati Rusy, své přívržence.

Z výročních zpráv Banky uvidíme, že nebylo nic učiněno pro ukrajinské vesnice, kdežto německé osady dostávaly velké subvence. Na př. osada Worms dostala 500 rublů na ústav pro hluchoněmé, osada Freudenthal 500 rublů na školu, osada Mariinská 500 rublů na starobínek, osada Neu Freidenthal 500 rublů na školu atd. Němci ozebračené ukrajinské obyvatelstvo nedostávalo nic, kdežto bohatí Němci měli málo svých peněz a subvencí ze zahraničí a proto Chersonská Zemská Banka musela je podporovati milodary. Ukrajínští sedláci neměli žádných pramenů mimo svoji chudou kapsu, ale německá Banka jim nikdy nepomohla.

Hle návrh 36 členů správní rady Banky, ovšem Němců, aby veškeré vyhlášky Banky, jakož i pořad členských schůzí, byly uveřejňovány v německém časopise Odessaer Zeitung. Ovšemže návrh byl přijat. Bylo třeba poskytnouti výdělků německým novinám za účelem posílení německého panství, inserty byly velmi dobře placeny. Ulehčovalo to Němcům skupování pozemků, poskytuje jim informace v německém jazyce.

Z uvedeného můžeme nabýti ponětí o složení bankovní rady, neboť seznam otázek, probíraných na člen. schůzích, který především zajímal členy, byl čten německy. Sapiienti sat! Chersonská Zemská Banka tak mnoho pomáhala Němcům skupovávat půdu, že touto činností by se mohla pyšnit i jiná filiálka zvláštní německé banky, která by si vzala za úkol obrátiti jižní Ukrajinu v Černomořské Německo a zničiti místní neněmecké ukrajinské obyvatelstvo. Taková banka by jistě též netrpěla mezi svým členstvem zemědělců a šlechtu Poltavské, Kijevské a Podolské gub. Tak Slované byli ze členských schůzí vyloučeni a Němci byli v Bance úplnými pány. Ve zprávách byly uvedeny i subvence a da-



ry tomu tisku, který se nazýval »ruským« a honosil se svým *patriotismem*. Teprve po vypuknutí světové války, tyto noviny poněkud prohlédly.

Pro existenci a moc Ruské Říše bylo nutno, aby její slovanské obyvatelstvo bylo kulturní a hospodářsky silné. Když vláda činila opatření, aby toho dosáhla, nezdálo se to býti Němcům v pořádku. Chtěli mítí ukrajinský národ ožebračeným hospodářsky, zničeným mravně, a způsobilým býti jen bezmocným hnojivem pro germánskou rasu a poslušným nástrojem germánství. Pro uskutečnění Drang nach Osten, bylo třeba zničiti odpor ukrajinského obyvatelstva. Za tímto účelem bylo třeba jej zničiti hospodářsky a mravně. Bude-li oslabena slovanská ukrajinská národnost, bude oslabeno Slovanstvo. Proto se uchýlovali Němci k nejhynsnějšímu prostředku, k denunciaci a klevetě, v čemž jim vydatně pomáhali t. zv. »Ruští nacionalisté«. Tito obviňovali ukrajinský národ ze separatismu, při čemž používali rafinovaného výmyslu, že Němci podporují ukrajinský ruch. Větší nesmysl lze si těžko představit, avšak ještě i nyní nejen ruská veřejnost, ale i značná část cizí věří tomuto výmyslu, zvláště po tom, když Němci uchvátili do svých rukou vládu na Ukrajině za doby revoluční, ačkoliv většina ukrajinské veřejnosti nesouhlasila s touto okupací, musela však ustoupiti vojenské přesile Němců. Ovšem že při první naskytnuvši se množnosti ukrajinský národ svrhl ze sebe německé panství. Ruští »patrioti«, pracující za německé peníze obvinili ukrajinský národ ze zrady Ruské Říše a spojení s německým výbojem, samotné Němce však označovali za nejspolehlivější poddané ruského cara a nejvěrnější občany Ruské Říše, a ruská veřejnost nezpozorovala a dosud nepozoruje tento paradox. Avšak ruští nacionalisté dosáhli toho, že ruská vláda začala persekuci Ukrajinců. Byl zastavován ukrajinský tisk, zabavována ukrajinská literatura, rozpouštěny ukrajinské spolky atd. Ukrajinský národ se statečně bránil polské snaze setřítí jej s povrchu zemského, tak aby samo jméno Ukrajinců zmizelo. Ubránil svoji národnost a svůj svéráz, zůstal sám sebou a posílil Ruskou Říši. Němci to pochopili a použili všech prostředků, aby zničili úctu ukrajinského lidu ke své národnosti, tak, aby jak pravil ukrajinský básník Ševčenko, když se jej Němec zeptá: »Jste Mongolové? Ukrajinci poslušně odpověděli,« ano, Mongolové, Mongolové! »Jak jste viděli, Němci částečně dosáhli tohoto svého cíle, neboť jinak by chersonští sedláci neříkali, »nám jest jedno, býti pod Turkem, nebo pod Japoncem!«

Ovšem, Němci se neomezovali na bezprostřední nátlak na ukrajinské vesnice, mobilisovali vše, co stálo mimo vesnici a nad vesnicí. Vytvořili ve společenském mínění aberaci a obrátili jeho pozornost stranou od svých skutečných úmyslů a získali co nejvíce veřejnosti k spolupráci pro germanismus, pro spolupráci vě-

domou i nevědomou, mnoho osob donutili, aby hnali vodu na německý mlýn. Všechny prostředky byly Němcům dobré k dosažení cíle. Mám mnoho fakt, abych ukázal činnost Němců a jejich pomocníků.

Již r. 1912 nebyl můj hlas, varující před německým nebezpečím samotén. Sama ruská vláda se začala zabývatí otázkou omezení německého růstu na Ukrajině. Když časopisy začaly přinášeti zprávy o vládou chystaných opatřeních, organisovali Němci obranu svých zájmů, svého postavení a své moci. Za tímto účelem vyslali delegaci do Moskvy k A. I. Gučkovovi, aby si zajistili spojení v Dumě. A. I. Gučkov, představitel strany t. zv. okjabristů (okjabristé, liberální ruská strana, která se nedomáhala více než bylo dáno manifestem 17. října roku 1905, říjen rusky okjabr), okamžitě svolal ústřední výbor své strany a na této schůzi bylo rozhodnuto učiniti vše, aby vládní návrhy ohledně omezení Němců, byly zamítnuty Dumou. (Oděské Novosti 26. ledna 1913). Místopředsedou tohoto výboru byl Němec Lindemann, který v jednom ze svých článků ukázal skutečný vztah Němců k Ruské Říši. Když tisk uveřejnil návrh ministerstva spravedlnosti, svolali Petrohradští okjabristé soukromou poradu a návrh odsoudili, prohlásivše omezování Němců bezúčelným. (O. N. 22. listopadu 1914). Již z toho, co jsme řekli výše, jest jasné, že vše přátelské Němcům bylo nepřátelským Ukrajincům. Nejlépe to dokázali okjabristé svým vystoupením proti Ukrajincům v Dumě. Toto vystoupení mělo za následek, protest ukrajinských sedláků Jekaterinoslavské gub. v tisku proti falšování pravdy. Tento protest podepsalo tisíce sedláků. Okjabrista Kaškarév neustále podnikal štvánice proti všemu ukrajinskému v okjabristickém časopise Utro Rossii. Chování okjabristů, jejich péče o německé kolonisty a nezájem o spousty, jimi utlačovaných ukrajinských sedláků, tvořivších jednu z velkých složek Ruské Říše, se úplně shodovalo s činností německé vlády. Když na podnět ministerského předsedy P. A. Stolypina, byl vypracován návrh na omezení koupě pozemků Němci-kolonisty, německý vyslanec Purthales zaslal Stolypinovi dopis, v němž protestoval proti návrhu a žádal, jeho odvolání. Ministerský předseda mu však na dopis odpověděl s patřičnou důstojností (O. N. 12. prosince 1914). Tento případ jasně ukazuje, že mezi Němci-kolonisty uvnitř Ruské Říše a německou vládou existovalo určité spojení a že německá vláda pečovala o své lidi až příliš, samozřejmě ve svém vlastním zájmu.

Současně s intervencí u Gučkova obrátili se Němci na ruské nacionalisty. Již dávno Němci a jejich přátelé se snažili nasaditi v Rusku ideologii pozdější strany Ruských Nacionalistů. Jednou by se jim to již bylo podařilo, avšak známý ruský filosof Vl. Solovjev odhalil, že program nacionalistů byl vzat z díla německého prof. Rückerta, že místy byly doslova opsány jeho myšlen-



ky bez označení pramene (Viz spisy V. Solovjeva sv. V.). Němci byli nuceni schovati se s takovým »ruským svérázem«. Čas však krácel a na jevišti se objevil bývalý německý marxista, potom kadetský (Kadeti, ruská pokroková strana konstitučních demokratů), předák a konečně ruský nacionalista Petr Bernhardtovič Struve se svým článkem »O národní tváři«. Ideologie, vytvořená Němci pro »Ruské Nacionalisty« se ujala a tak z Rusů, z Němců a z různých renegátů i ukrajinských byla utvořena strana Ruských Nacionalistů. Vystoupení této strany ve prospěch Němců a zaslepené nepřátelství proti Ukrajincům, jsou dostatečně známy. Z knihy, vydané touto stranou pod názvem »Nacionalisty v III. Gosudarstvennoj Dumě«, dovidáme se na stránce 144 z pera hr. Bobrinského, že se nacionalisté jen vyslovují »proti neopatrnému dovolení ruské vlády usazovati se přistěhovalcům z Německa blízko západních strategických bodů«. Přiznávají tedy možnost jakéhosi »opatrného« dovolení, kdežto zákon z roku 1895 (poznámka 3 k čl. 698 sv. X. č. I.) hlásal bezpodmínečný zákaz usazování se cizinců ve Volyňském pohraničním pásmu. Po vyhlášení zákona v Německu o dvojí státní příslušnosti, stalo se pro Němce docela snadným; zachovavše si německou státní příslušnost, získávají příslušnost ruskou, a nabýti práva k volné koupí pozemků v Ruské Říši. Avšak Bobrinskij praví, že jest nutno rozlišovati Němce a Němce a pokračuje: »nechci říci nic proti Němcům v Rusku, naopak uznávám, že ve své většině, žijíce v Rusku již několik století (?) se úplně s námi asimilovali a pro naši společnou vlast vykonali mnoho užitečné práce (ibid. strana 144.).

Aby mohl ochrániti Němce, napočítal Nacionalista Bobrinskij několik století německé kolonisace v Ruské Říši a uznal zbavení půdy sedláků-Ukrajinců za užitečné pro vlast.

Samozřejmě, že chersonští Němci požádali o ochranu před očekávaným návrhem nacionalisty a především nejbližšího z nich člena Dumy Sinadino. Tento ukázal úplné pochopení pro jejich věc a poradil jim, aby se též obrátili na oktjabristu Lutze, jenž byl členem komise, která měla prozkoumati návrh a předložiti svůj posudek Dumě (O. N. 15. ledna 1913).

O tom, že nacionalisté šťvali proti všemu ukrajinskému v časopisech Kijevljanin a Kijev, není třeba ani mluvit. Nebudu mluvit ani o tom, že v době, kdy Ukrajinci prolévali hrdinně svojí krev, bojujíce v ruské armádě proti Němcům, P. B. Struve, tvůrce ideologie Ruských Nacionalistů, nevybíraje v prostředcích, šťval proti Ukrajincům v časopisech Russkaja Mysl a Birževyje Vedomosti, mlčel však o tom, že Němci uchvacovali do svých rukou ukrajinskou půdu.

Svaz Archanděla Michaela jednal otevřeně. Roku 1908 byl na člen. schůzi čten referát V. Puriškoviče, ve kterém byl vyhlášen

boj proti Anglii a bylo voláno po nejtěsnější spolupráci s Německem. Referent navrhol věnovati na propagandu ideí tohoto sblížení 25.000 rublů a sám se nabízel, že pojedí na agitační cestu do Německa (Oděsskije Novosti 26. ledna 1909). Poukazoval na německý monarchismus, v němž viděl vzor pro Rusko. Německý monarchismus však měl ten háček, že Německá Říše se tehdy skládala z několika knížectví a republik a že na říšském sněmu hráli značnou úlohu socialisté. Spojení s Německem bylo však nutné pro zavedení germanismu v Ruské Říši. Svaz Archanděla Michaela se nepotřeboval obtěžovati, neboť v Německu již dávno existoval spolek pod názvem »Gesellschaft für die Entwicklung des Deutschthums im Auslande« t. j. Spolek pro rozvoj Němectví v cizině, tedy i v Ruské Říši, německý velvyslanec Purthales by mohl upozorniti Svaz na něj.

Tak se chovali Němci usazení v Rusku zejména na Ukrajině. Snažili se, aby vytvořili půdu pro rozvoj germanismu. Teprve na počátku světové války ruská a ukrajinská veřejnost poněkud prohlédla a pokusila se zastaviti německý výboj. Návrh mninisterstva spravedlnosti se setkal se značným odporem, avšak každý opravdový a uvědomělý Slovan by se postavil, aby pouta německého násilí byla stržena s šíje ukrajinského národa.



## Kapitola VII.

Němečtí kolonisté byli přivezeni do Ruska, za peníze ruského a ukrajinského národa a obdrželi pozemky »pro dobro a prospěch Ruské Říše«, pro povznesení kultury, průmyslu, zemědělství a obchodu«. Avšak Němci neuskutečnili ani jeden z těchto cílů a všechnu svoji pozornost obrátili na shromáždění pozemků do svých rukou a zničení ukrajinského národa. Zmonopolisovali pozemkový fond, z kterého by mohli sedláci přikoupiti půdu pro sebe, a bez kterého bylo ukrajinské selské obyvatelstvo zničeno. Uchvátili do svých rukou více než jednu třetinu všech pozemků Chersonské, Jekatěrinoslavské a Tavřičské gubernie, tentýž cíl sledovali i v Bessarabii a jinde. Jejich majetek neustále rostl, současně rostla bída ukrajinských bezpozemkových sedláků.

Němci dosáhli tohoto bohatství nikoliv svými dobrými vlastnostmi, nýbrž proto, že měli spoustu výhod, kterých ukrajinské obyvatelstvo nemělo. Mimo toho používali zvláštní ochrany ruské veřejnosti a německé vlády. Dosáhli úspěchu ještě i proto, že ruská a ukrajinská šlechta byla zadlužena a bez veškerého svazku s půdou a zemědělskou prací lehce se zbavovala svých pozemků, nepozoruje, že Němci platili vysoké ceny rubly, mezi kterými byly i německé marky, vyměněné za ruble. Mimo toho chudé ukrajinské obyvatelstvo bylo zbaveno své vlastní inteligence, která by bránila jeho zájmy, a nedostávalo odnikud takové finanční pomoci, jakou měli Němci-kolonisté. Nemohlo čeliti německému sjednocení a solidaritě a nemohlo ubrániti pro sebe ani svých vlastních pozemků, které Němci lehce skupovali.

Co přinesli němečtí kolonisté ruskému státu a jeho obyvatelstvu? Na tuto otázku jsem již odpověděl fakty: nejen, že nepřinesli nic kladného, nýbrž naopak snížili kulturní úroveň ukrajinského obyvatelstva, zabili průmysl a založili bídu těch, kteří zalili tuto zem svojí krví a zasili jí svými kostmi. 135.000 Němců nemohli by upotřebiti tolik různých průmyslových výrobků, jako 2.000.000 sedláků-Ukrajinců, kdyby tito nebyli hospodářsky zničeni a měli kupní možnost a prostředky. Pro svojí chudobu však nepoužívali cukru, chodili otrhaní a bosí, nedostatečně se vyžívali, nářadí používali ledajakého, t. zv. provázkového postroje atd. Snížení kupních sil národa mělo zhoubný vliv na obchod a

průmysl. Na to měli pamatovati ruští a ukrajinští obchodníci a průmyslníci.

Hospodářský úpadek přinesl s sebou i úpadek kulturní. Němci však, jak jsem již řekl, používali zvláštních prostředků, aby snížili kulturní úroveň ukrajinského obyvatelstva, aby je zbavili národní hrdosti a národního uvědomění. Mimo jiné též vyštvali ukrajinskou šlechtu a tak zbavili sedláky kulturní vrstvy, neboť šlechta přes všechny své chyby byla dlouho jedinou nositelkou kultury na Ukrajině i v ostatním Rusku. Šířila tuto kulturu mezi lid, pomocí osobního s ním styku. Němečtí kolonisté, zastoupivší místo bývalé šlechty, přes své bohatství, byli na velmi nízké kulturní úrovni, na což poukazoval již Jermolov, který první uviděl chybu a rozhodně odmítl německou kolonisaci. I kdyby Němci byli kulturním národem, pro svojí uzavřenost a nepřátelské chování vůči místnímu obyvatelstvu, nemohli na něj mít žádného dobrého vlivu. Jejich vliv však byl nejen špatný, nýbrž přímo zhoubný, zarazil veškerý rozvoj blahobytu ukrajinskému obyvatelstvu. Zmocnivše se Zemstva, zbavili Ukrajince jeho pomoci. Obyvatelstvo Poltavské gub. bylo daleko zámožnější a kulturnější, než obyvatelstvo chersonské. Ne nadarmo němečtí kolonisté se učili od Poltavců osady Parutino, obdělávání půdy.



## *Kapitola VIII.*

Co bylo nutno učiniti, aby bylo zabráněno dalšímu úpadku ukrajinského obyvatelstva a vzrůstu germanismu? Tuto otázku jsem mohl řešiti jen s hlediska právníkova, především na základě článku 77. Základních Zákonů Ruské Říše, který pravil, že stát může v zájmu veřejném vyvlastňovati nemovitosti, za spravedlivou náhradu. Takovým zákonným vyvlastňováním bylo odkoupení šlechtických pozemků při zrušení roboty. Tento zákon byl prováděn v celostátním měřítku a nikdo se při tom nedotazoval, jak ten neb onen šlechtic zacházel se svými poddanými. Nikdo neříkal, že jsou šlechtici a šlechtici, podobně tomu, jak pravil hr. Bobrinskij, že jsou »Němci a Němci«. Myslím, že ruská vláda byla povinna vyvlastniti všechny pozemky Němců, v místech strategicky důležitých, v ostatních místech pak vyvlastniti pozemky v potřebném množství a předati je sedlákům. Žádný rozdíl mezi »Němci a Němci« nesměl býti činěn, neboť tohoto zároku vyžadovaly zájmy státní.

Německý kolonista mohl míti stejné množství půdy, jako ukrajinský sedlák, který si jistě zasloužil větší péče ruské vlády. Často jsem slyšel o nutnosti zachování nedotknutelnými pozemky Němců, kteří bojovali v ruské armádě. Ukrajinci se též bili v ruské armádě a to v daleko větším počtu než Němci. Krev Ukrajinců není nikterak lacinější, než krev Němců. Bylo by tedy nespravedlivé dávatí výhody Němcům a přehlížeti Ukrajince. Bylo třeba zakázati nabývání pozemků osobám německého původu v místech, která leží na cestě německého Drang nach Osten. V Německu se otevřeně mluví o právu Němců na země, osídlené Němci na základě práva koloniálního. S tím musí počítati všechno Slovanstvo, na jehož zemích jsou Němci usazení. V Ruské Říši bylo nutno učiniti opatření rázu hospodářského a finančního, aby byl umožněn přechod půdy z rukou německých do rukou Ukrajinců. Měla býti obrácena zvláštní pozornost na povznesení kulturní úrovně ukrajinského obyvatelstva a vzrůst v něm národního uvědomění a úcty ke své národnosti. Bohužel škola, obzvláště selská, vybudovaná podle německého vzoru, docilovala často opačných výsledků. Školská reforma nesměla se prováděti podle návodu pana Puriškěviče, neboť tím by se plně zabíla o-

světová činnost na Ukrajině. Bylo třeba, aby škola vychovávala v dětech lásku k vlasti a ke svému mateřskému jazyku a poskytovala vědomosti pro praktickou službu vlasti a rodnému národu. Bez činné organické, lásky ke svému mateřskému jazyku není opravdového patriotismu. Patriotismus má být jedním z nejvyšších mravních citů.

Zda však mohli vychovati lásku ke své mateřštině metody, které byly používány ve školství na Ukrajině před válkou? Na tuto otázku může být jen záporná odpověď. V učebnicích nebylo nic, co by ukazovalo na slavné dějiny Ukrajinského národa, na poklady jeho duševní práce, vše to bylo zamlčeno a tak se z dětských duší vyvracelo vše mateřské. Tvořila se nižší rasa, která měla sloužiti germanismu za hnojivo.

Stávaly se dosti často případy, kdy učitelé se posmívali ukrajinskému jazyku a tím budili v dětských duších pohrdání svou mateřštinou. Rozumný kněz poučoval děti, že mateřština jest darem ducha svatého, že každý národ má být na svojí řeč hrdý, a poukazoval, že i apoštolové mluvili jazyky, kterými mluvili různí národové a že každý jazyk byl požehnan. Takovým způsobem vychovával v dětech svých věřících ušlechtilou lásku ke své mateřštině a k vlasti. Avšak jeho blahodárnou činnost rušil vždy politisující učitel, který nazýval ukrajinský jazyk sprostým a jazykem »mužíků« a chámů. Tak tupil řeč, které se žáci naučili od svých rodičů a tak se rodil základ k tomu, že dítě ztrácelo svojí národní hrdost a lehce se mohlo státí hnojivem pro germanismus. Tento zhoubný zjev musel ze školy zmizeti.

Mimo toho se měla rozbíti Slovanstvu nepřátelská německá sjednocenost a izolovanost. K tomuto účelu mělo být německé obyvatelstvo v určitém poměru promícháno s obyvatelstvem ukrajinským, měla být provedena reorganizace Zemstva na základech, které by omezily německou nadvládu. Bylo nutno reorganizovati i Chersonskou Zemskou Banku a odstraniti z ní německé komando a dáti možnost používati služeb Banky i obyvatelům sousedních gubernií, ve kterých ještě Němci nezničili kulturní zemědělskou vrstvu.

Otázka jest velice složitá a předkládám zde jen několik všeobecných rysů jejího rozřešení. Návrh ministerstva spravedlnosti odpovídal těmto rysům a byl velice včasným. Byla předložena otázka spravedlnosti a humanity. Základní chybou ruské vlády bylo zničení kolonisace prováděné zaporožskými kozáky a jejich posledním atamanem Kalnyševským. Tato kolonisace mohla učiniti z Novorossie kvetoucí kraj. Bylo velikou nespravedlností odbíratí pozemky lidem, kteří zasíli tuto zem svojí krví, vyštvtati je do Turecka a jejich pozemky rozdati různým dobrodruhům a



Němcům. K čemu to vše přivedlo jsme viděli z toho, co jsem řekl výše. Tuto nespravedlnost bylo nutno napravit a odčinit hříchy starých pokolení. Bylo třeba podati pomocné ruky Slovanům a vysvoboditi je z německého otroctví. Tak měla jednati ruská carská vláda. Co však má činiti Slovanstvo nyní při mocném vypětí germánského výboje? Na tuto otázku bude nejlepší odpověď — sjednotiti se.

---

## **Práce S. Šeluchyna (též Sergij Pavlenko) v ukrajinském, ruském a jiných jazycích**

---

- Rudolf Wirchow — veřejný pracovník.** Měsíčník »Literaturno-naukový Vistnyk«, sv. XX., 1902 r. Lvov.
- Význam mateřského jazyka pro národnost a tvorbu.** Kijev 1911. V pedagogickém časopise »Svitlo« a zvláštní výtisk »Ukrajinského Učitele« č. 3.
- N. V. Gogol a maloruská veřejnost.** Odessa 1909. Ve sborníku Novorossijské University na oslavu 100 narozenin Gogola.
- Německá kolonisace.** Odessa 1914. Referáty, přednesené 8. listopadu roku 1914 ve Shromáždění Kijevského Juridického Spolku při Universitě sv. Vladimíra a 22. listopadu roku 1914 v Sezení Historiko-Filologického Spolku při Novorossijské Universitě řádným členem těchto Spolků S. P. Šeluchynem.
- Recenze na tuto knihu v »Mercure de France«** 16. června r. 1918 t. CXXVII, No. 480, p. 743—746, Paris.
- Má-li být Černomořské Německo?** Zolotonoša 1913.
- Zákon ze dne 14. června 1910 a osadníci-majitelé, kolonisté.** Odessa 1911 (Právnícké monografie).
- Přidělené pozemky a právo jimi disponovati.** Řada juridických článků v »Nové Radě« 1908. Kijev.
- Zabezpečení pohledávek nuceným způsobem.** »Právo SPB. 1910.
- Chersonští měšťané.** Ibid.
- Židovské matriky.** »Odessk. Listok«, Odessa 1908.
- Právo žen na advokátní činnost.** Ibid.
- Antropologická charakteristika ukrajinské, moskevské a polské národnosti.** (Na základě přednášek profesora Vol. Antonovyče) »Jelisavethr. Věstn.« 1890. Též pod redakcí profesora V. Antonovyče v »Pravdě« — Lvov 1889.
- »Kukuřičné účetnictví a zločiny vesnických úředníků,«** v »Bessarabci« Kišinev.
- Bessarabští »odnodvorci«** (mazylové a ruptašové), caranové a sedláci, jejich stavovská příslušnost a podřízení soudu, ibid.
- Memorandum pro Pařížskou mírovou konferenci roku 1919.** »Národní Volja« 20. V. 1919, č. č. 59, 60, 61, 62, 63, 64, Skrantown, »Ukrajinský Holos« Vinnipeg 2. a 9. července r. 1919, č. č. 27 a 28,



Rossijští nacionalisté. Kijev. »Rada« 1910, č. 283, 284.  
 Církevní Sněm na Ukrajině roku 1918. Kijev »Nova Rada« r. 1918,  
 č. 95, 100, 107, 120, 204.  
 Otevřený list V. Šulhynovi. Moskva »Ukrajinskaja Žiznj« 1916,  
 č. 7—8.  
 Ve svátek Jana Husa. »Pravosl. Vist.« Vinipeg 1927, č. 1.  
 Petljurovci v právnickém osvětlení. Vídeň »Ukr. Prapor« 1922.  
 Varšavská smlouva mezi Poláky a Petljurou 21. května r. 1920.  
 Právníký rozhled«. Praha 1926.  
 Mezinárodní spravedlnost. »Tribuna« Kijev 1919.  
 Pour la défense des droits du peuple Slave Ukrainien. 1930.  
 Reconnaissance de la Republique Ukrainienne par la Russie. Paris  
 1920.  
 Traîtres et Patriotes. Paris 1920.  
 Ke studiu Ruské Pravdy. Sborník Ukr. Volné University v Praze  
 na počest Presidenta-Osvoboditele Masaryka, Praha 1929.  
 Ke studiu Ruské Pravdy. Pokračování v II. sv. str. 49—65 »Karné  
 zprávy«. Praha 1934.  
 Výroční zpráva »Spolku ochrany žen« v Odesse. Za dobu předs. p.  
 S. Šeluchyna.  
 Odkud pochází Rus? Teorie Keltského původu kijeviských Ru-  
 sů. Praha 1929.

### ***Ukrajina* • název naší země v nejstarších dobách**

HISTORICKÉ POJEDNÁNÍ SE 17 FOTOGRAFIEMI VČETNĚ  
 12 ZEMĚPISNÝCH MAP Z R. 1580 • PRAHA 1936-1937 • ZA  
 TUTO POSLEDNÍ PRÁCI „UKRAJINA“ NAZÝVAJÍ UKRAJINCI

P. PROF. S. ŠELUCHYNA ZASLOUŽENĚ

**učitelem národa**

Podrobný seznam bohaté a hluboké tvorby ukrajinského senátora-  
 vlastence S. Šeluchyna zájemci naleznou v knize »Odkud pochází  
 Rus?«

Objednávky vyřizuje : Naklad. M. Veselá, Praha XIII., Kodaňská 67./I. p.  
 Prof. S. Šeluchyn, Řevnice u Prahy číslo 104.  
 Knihotiskárna »Žádruha«, a. s. Praha II., Školecká č. 10 a.